

Politický život Slovákov vo Vojvodine v rokoch 1918 – 1924

Ján Tkáč

TKÁČ, Ján. Political Life of Slovaks in Vojvodina in 1918–1924. In *Historický zborník*, Vol. 33, 2023, No. 2, pp. 41-77.

Abstract: Slovaks in Vojvodina were very active politically after the establishment of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes (Yugoslavia) in 1918. They had one political party, the Slovak National Party. In 1918–1924, the Slovak National Party first tried to establish cooperation with the Serbian Democratic Party, then with defectors from the Serbian Radical Party. When this policy failed, they tried to reach an agreement with the Serbian Radical Party. In the first elections, many Slovaks voted for the Communists. In addition to the Slovak National Party, Slovaks also voted for other parties. In Srijem (Syrmia) many Slovaks voted for the Croatian Republican Peasant Party. Slovak politicians were most active in Bačka, where most Slovaks lived, less so in Srijem and Banat. The main political representatives were the Chairman of the Slovak National Party, Barrister Ľudovít Mičátek, and Evangelical Lutheran Pastor, Igor Branislav Štefánik. In this period, Slovaks had a representative in the Yugoslav parliament only in the years 1919–1920. The Slovak National Party was not very successful, although the Slovaks as a whole achieved some successes.

Keywords: Yugoslavia; Vojvodina; Slovak National Party; Slovaks abroad; parliamentarism; minorities in politics.

Predmetom tejto štúdie je politický život Slovákov vo Vojvodine po vzniku Juhoslávie od roku 1918 do roku 1924. Hlavný dôvod, prečo sme si vybrali medzník do roku 1924, je, že sa Slovenská národná strana (SNS), ktorá bola jediná slovenská politická strana v Juhoslávii v tomto období, orientovala na spoluprácu s celoštátnou srbskou Demokratickou stranou Svetozara Pribičevića a odštiepencom zo srbskej Národnej radikálnej strany. Politické dejiny vojvodinských Slovákov boli dlho na okraji záujmu slovenskej historiografie. Ešte viac to platí o srbskej historiografii, ktorá sa zaoberá hlavne srbskými dejinami. Dejiny vojvodinských Slovákov v kráľovskej Juhoslávii v rokoch 1918 – 1941 boli počas viac ako štyridaťročnej vlády komunistov posudzované v duchu komunistickej ideológie. Trvalo viac ako dvadsať rokov, kým sa politickým dejinám Slovákov vo Vojvodine začali venovať historické práce nesocialistického charakteru. Spomeniem iba niektoré, ako napríklad knihu *Slováci v Kráľovstve Srbov, Chorvátov a Slovincov 1918 – 1929* od Gabriely Gubovej-Červenej¹ alebo štúdiu „Menšinové záležitosti“ – Politické

¹ GUBOVÁ-ČERVENÁ, Gabriela. *Slováci v Kráľovstve Srbov, Chorvátov a Slovincov 1918 – 1929*. Báčsky Petrovec : Slovenské vydavateľské centrum, 2015, 320 s.

organizovanie českej a slovenskej menšiny vo voľbách do Ústavodarného parlamentu 1920 od Vlatky Dugački.² Gabriela Gubová-Červená opisuje prevažne politiku SNS v Kráľovstve Srbov, Chorvátov a Slovincov (Kráľovstvo SHS alebo Juhoslávia)³ v rokoch 1918 – 1929 a Vlatka Dugački porovnáva českú a slovenskú menšinu v Kráľovstve SHS a opisuje nevydarenú snahu o vzájomnú spoluprácu pred prvými voľbami v roku 1920.

Vojvodina je v súčasnosti autonómna oblasť nachádzajúca sa na severe Srbska. V 18. – 19. storočí to bolo územie južného Uhorska. Vtedy sa v južnom Uhorsku usadili niektorí Slováci, ktorí prišli zo Slovenska alebo z územia dnešného Maďarska. Administratívne bolo územie dnešnej Vojvodiny začlenené do Báčsko-bodrockej (Báčka), Torontálskej (Banát) a Sriemskej (Sriem) župy. V polovici devätnásteho storočia Habsburgovci zriadili na území dnešnej Vojvodiny a Tamišského Banátu Vojvodstvo Srbsko a Tamišský Banát, kde mali Srbi asi štvrtinové zastúpenie. V roku 1860 bolo vojvodstvo zrušené a jeho územie začlenené do župnej správy Uhorska.⁴ Tieto udalosti pomohli tomu, aby sa bývalé územie Vojvodstvo Srbska a Tamišského Banátu začalo postupne nazývať Vojvodina a jeho územie spájať so Srbmi. Kým pomenovania Báčka, Banát a Sriem boli bežné už v devätnástom storočí (aj medzi Slovákmi), pomenovanie Vojvodina sa všeobecne začalo používať po roku 1918, keď sa Vojvodina stala súčasťou Kráľovstva Srbov, Chorvátov a Slovincov – Juhoslávie, najmä medzi Srbmi. U ostatných národov sa tak stalo až po druhej svetovej vojne. V medzivojnovom období však Vojvodina nebola samostatnou administratívnou jednotkou. Do roku 1922 pretrvalo staré župné zriadenie. V rokoch 1922 – 1929 bolo jej územie rozdelené na oblasti (Báčska oblasť s Baraňou, Sriemska oblasť aj s chorvátskymi časťami, Belehradská oblasť zahŕňajúca väčšinu Banátu a Podunajská oblasť, kde patrilo východný Banát a oblasť Smedereva).

Až v roku 1929 sa územie Báčky, Banátu a Sriemu ocitlo v rámci jednej administratívnej jednotky Dunajskej bánoviny, kde patrila aj Šumadia v severnom Srbsku (s výnimkou Belehradu). Sídлом Dunajskej bánoviny bol Nový Sad.⁵ Po roku 1945 bola z Báčky, Banátu a Sriemu vytvorená Autonómna oblasť Vojvodina v rámci Republiky Srbsko. V rokoch 1974 – 1990 mala Vojvodina rozsiahlu autonómiu v rámci Juhoslávie. V čase pripojenia územia dnešnej Vojvodiny ku Kráľovstvu SHS boli za jej súčasť chápané iba Báčka, Banát a Baraňa, kde žilo 1 365 596 obyvateľov. Sriem bol súčasťou Chorvátska, ktoré sa tiež stalo súčasťou Kráľovstva SHS. Etnické zloženie tohto územia bolo veľmi pestré a ani jeden národ nemal dominantné postavenie. Najpočetnejší boli: Srbi a Chorváti 502 415 (36,80 %), Maďari 376 107 (27,71 %), Nemci 316 107 (23,10 %), Rumuni 69 530 (5,10 %), Slováci a Česi 48 666 (3,30 %), Židia 19 069 (1,40 %), Rusíni 11 471 (0,80 %). Srbi a Chorváti boli považovaní za jeden národ. Odhaduje sa, že Srbov

² DUGAČKI, Vlatka. „Manjinska posla“ – Politicko organiziranje češke i slovačke manjine na izborima na Ustavotvornu skupštinu 1920. godine. In *Časopis za suvremenu povijest*, roč. 44, 2012, č. 2, s. 389-413. Dostupné online: <https://hrcak.srce.hr/90333>.

³ Od roku 1929 sa názov štátu zmenil na Kráľovstvo Juhoslávia.

⁴ PALIĆ, Milenko. *Srbi u Mađarskoj – Ugarskoj do 1918*. Novi Sad : Futura publikacije, 1995, s. 283-286.

⁵ Bánovina alebo bánstvo. Vyššia administratívna jednotka Juhoslovanského kráľovstva v rokoch 1929 – 1941. V Juhoslávii bolo spolu deväť bánovín.

bolo okolo štyristot tisíc, čo činí necelých 30 % z celkového počtu obyvateľov. Podobne Slováci a Česi boli považovaní za jeden národ.⁶

Slováci v južnom Uhorsku nemali jednotnú, pevne organizovanú politickú stranu. Pôsobila tam Slovenská národná strana so sídlom v Martine. Politickí predstavitelia Slovenskej národnej strany na juhu Uhorska sa však v niektorých situáciách neriadili pokynmi martinského vedenia strany, ako napríklad pri voľbe Milana Hodžu v kulpinskom volebnom okrese do uhorského parlamentu v rokoch 1905 a 1906. Takže boli v podstate politicky nezávislí. Hlavnými predstaviteľmi Slovenskej národnej strany v južnom Uhorsku na začiatku dvadsiateho storočia boli novosadskí advokáti Miloš Krno⁷ a Ľudovít Mičátek.⁸ Pôsobenie Slovenskej národnej strany bolo pred prvou svetovou vojnou ťažké a narážalo na rôzne administratívne obmedzenia zo strany uhorskej vlády. Po vypuknutí prvej svetovej vojny slovenskí politici v južnom Uhorsku neboli aktívni a nevyvíjali žiadnu politickú činnosť. Počas vojny nevychádzal ani politický časopis *Dolnozemský Slovák*, ktorého redakcia bola v Novom Sade. Po vypuknutí vojny, od augusta do konca októbra 1914 uhorská vrchnosť internovala osem Slovákov z Báčsko-bodročkej župy. Boli to palánsky farár Igor Branislav Štefánik (brat Milana R. Štefánika)⁹ a silbašský farár Michal Šuster,¹⁰ poprední Petrovčania ako napríklad učiteľ a spisovateľ Ján Čajak,

⁶ GAČEŠA, Nikola L. Demografске i socialne prilike u vreme prisajedinjenja Vojvodine Kraljevini Srbiji 1918 godine. In *Prisajedinjenje Vojvodine Kraljevini Srbiji 1918*. Novi Sad : Muzej Vojvodine, Institut za istoriju Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, 1993, s. 50-51.

⁷ Miloš Svetozár Krno (1869 Čerenčany – 1917 Nový Sad). V Novom Sade pôsobil ako advokát, politik a všeobecne uznávaný čelný predstaviteľ národného života Slovákov. Bol zakladateľom a predsedom Slovenskej banky v Novom Sade a zakladateľom a redaktorom *Dolnozemského Slováka*, prvého spoločensko-politického časopisu Slovákov na Dolnej zemi. VALENTOVIČ, Štefan a kol. *Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990)*. III. zväzok K-L. Martin : Matica slovenská, 1989, s. 272-273.

⁸ Ľudovít Miloš Mičátek (1874 Kysáč – 1928 Viedeň) bol právnik, redaktor, vydavateľ, publicista, advokát a politik. Študoval právo v Prešove, Debrecíne a v Budapešti. Roku 1899 advokátsky praktikant na Myjave, v r. 1901 – 1902 koncipient v Martine, v r. 1902 – 1928 majiteľ a vedúci advokátskej kancelárie v Novom Sade. Organizátor politického, kultúrneho a hospodárskeho života dolnozemskej Slovákov v Uhorsku a v Kráľovstve SHS, zakladateľ peňažných ústavov. Obhajoval Slovákov v Kovačickom procese (1907). V rokoch 1908 – 1914 a 1919 – 1920 majiteľ a vydavateľ mesačníka *Dolnozemský Slovák*. Predseda Slovenskej národnej strany v Kráľovstve SHS. VALENTOVIČ, Štefan a kol. *Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990)*. IV. zväzok M-Q. Martin : Matica slovenská, 1990, s. 160-161.

⁹ Igor Branislav Štefánik (1873 Košariská – 1940 Nový Sad) bol popredný predstaviteľ politického, kultúrneho a hospodárskeho života Slovákov v Juhoslávii po prvej svetovej vojne. Bol najstarším bratom Milana Rastislava Štefánika. V roku 1898 bol ordinovaný za evanjelického farára. V rokoch 1916 – 1920 bol farárom v báčskej Palánke. Počas vojny bol internovaný. V rokoch 1920 – 1923 žil na Slovensku a vybavoval záležitosti okolo dedičstva po bratovi M. R. Štefánikovi. Potom bol znova farárom v Palánke, Nadlaku a v rokoch 1927 – 1935 v Novom Sade. Po prvej svetovej vojne sa zapojil do politiky vojvodinských Slovákov. Bol hlavným oponentom predsedu Slovenskej národnej strany v Juhoslávii. L. Mičátka. V rokoch 1919 – 1920 bol poslancom juhoslovanského parlamentu. Dodnes zostal jediným Slovákom, ktorý bol poslancom v Belehrade. MAŤOVČÍK, Augustín a kol. *Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990)*. V. zväzok R-Š. Martin : Matica slovenská, 1992, s. 508-509.

¹⁰ ORMIS, Ján V. *Kultúrne snahy Slovákov v Juhoslávii*. Petrovec : Náklad a tlač Kníhtlačiarne úč. spol., 1935, s. 19.

riaditeľ Petrovskej sporiteľne Ján Grúnik, učiteľ Eduard Greisinger a obchodník Pavel Kukučka.¹¹

Keď sa po prvej svetovej vojne Slováci v Báčke, Banáte a Srieme ocitli v novom štáte, Kráľovstve SHS, boli politicky oddelení od starej vlasti Slovenska, ktoré sa stalo súčasťou Československa, tak sa rozhodli znovu založiť Slovenskú národnú stranu. V tom čase nebola presná hranica medzi politickými aktivitami obyvateľov slovenských obcí a predstaviteľmi bývalej Slovenskej národnej strany. Hoci na čele politického hnutia Slovákov vo Vojvodine boli predstavitelia Slovenskej národnej strany, nemožno označovať všetky politické aktivity Slovákov za aktivity Slovenskej národnej strany. Napríklad zhromaždenie Slovákov 10. novembra 1918 v Novom Sade a ich následná účasť na Veľkom národnom zhromaždení Srbov, Búnevcov¹² a ostatných Slovanov 25. novembra 1918 v Novom Sade, ktoré rozhodlo o pripojení Vojvodiny k Srbsku a ku Kráľovstvu SHS, nemožno považovať v úplnosti za aktivitu Slovenskej národnej strany. Boli to aktivity Slovákov, bez ohľadu na to, či sa predtým angažovali v Slovenskej národnej strane, aj keď je pravdou, že predstavitelia strany boli najaktívnejšími. Pred, ale aj po prvej svetovej vojne bolo nevyhnutné, aby Slováci v južnom Uhorsku mali jednu politickú stranu, ktorá by bojovala za ich národné prežitie. Nová strana nemala byť stranou jednej vrstvy spoločnosti, ale celého slovenského národa v Kráľovstve SHS. Pri takom malom počte Slovákov a ešte, keď boli menšinou, tak nebolo veľa možností zakladať politické strany rôzneho zamerania, lebo tým by sa ešte viac obmedzili. Okrem toho neboli medzi Slovákami veľkostatkári, majitelia tovární a aristokrati.¹³

Politicky najuvedomelejšia bola slovenská inteligencia (evanjelickí duchovní, učitelia, advokáti), potom remeselníci a obchodníci. Väčšina roľníkov bola politicky

¹¹ KMEŤ, Ján. Pôsobenie Petrovca ako ohniska slovenskej kultúry vo Vojvodine a hlavnej základne širšej slovensko-srbskej vzájomnosti v rokoch 1850 – 1918. In BOLDOCKÝ, Samuel a kol. *Petrovec 1749 – 1995*. Báčsky Petrovec : Zhromaždenie obce Báčsky Petrovec, 1995, s. 75.

Ján Čajak (1863 Liptovský Ján – 1944 Petrovec) spisovateľ. Jeho niektoré diela: poviedka *Pred oltárom*, román *Rodina Rovesných*, *Cholera*. Zaslúžil sa o založenie gymnázia v Petrovci. Predseda literárneho a národopisného odboru Matice slovenskej v Južoslávií. VALENTOVIČ, Štefan a kol. *Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990)*. I. zväzok A-D. Martin : Matica slovenská, 1986, s. 394.

Ján Grúnik (1869 Kotešová-Buková – 1930 Petrovec) študoval na gymnáziu v Žiline a na obchodnej akadémii v Bratislave. Bol správca Petrovskej sporiteľne v rokoch 1908 – 1930. VALENTOVIČ, Štefan a kol. *Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990)*. II. zväzok E-J. Martin : Matica slovenská, 1987, s. 238.

Eduard Greisinger (1865 Radvaň – 1942) bol učiteľ a obchodník v Petrovci a po prvej svetovej vojne predseda správnej rady Petrovskej sporiteľne. Evanjelická matrika v Báčskom Petrovci, matrika sobášených 1889 – 1902, s. 23; Slovenská banka. In *Národná jednota*, roč. 12, 1931, č. 86, s. 24.

Pavel Kukučka, obchodník v Petrovci a vydavateľ humoristického časopisu *Frčka*. Pozri časopis *Frčka*, Petrovec 1920 – 1923; Pozvanie na XXII. ročné valné zhromaždenie. In *Dolnozemský Slovák*, roč. 14, 1919, č. 5. s. 15.

¹² Búnevcí (srb. Bunjevci) sú južnoslovenská etnická skupina pochádzajúca z Dinarského pohoria, žijúca v Báčke, Chorvátsku a Bosne a Hercegovine. V Chorvátsku sú považovaní za Chorvátov, v Srbsku za katolíckych Srbov.

¹³ Reorganizácia (znovuzrodenie) Slovenskej Nár. Strany v SHS. In *Dolnozemský Slovák*, roč. 14, 1919, č. 19, s. 2.

indiferentná. Veľmi kriticky sa o nich vyjadril Andrej Sirácky.¹⁴ Podľa neho boli roľníci aktívni výlučne len v obecných záležitostiach a to väčšinou len zo ctižiadosti, z túžby po úrade a po richtárskej palici. „Najhnusnejšou a najodpornejšou“ vlastnosťou majetných sedliakov bolo, že v boji o úrad a richtársku palicu nevyberali prostriedky. Česť, charakter a mužnosť neboli nič oproti richtárskej funkcii. Nemali pevné národné presvedčenie a neboli politicky vyhranení.¹⁵ Podstatnú časť Slovákov tvorili práve roľníci, ktorých predstavitelia Slovenskej národnej strany nevedeli zaujať, čo aj to bola príčina nielen neskoršieho neúspechu Slovenskej národnej strany, ale aj celého politického pôsobenia Slovákov v medzivojnovom období.

Slováci v Juhoslávii sa organizovali nielen v Slovenskej národnej strane, ale aj v Roľníckom volebnom bloku, niektorí pôsobili v Komunistickej strane Juhoslávie, iní volili srbské strany – radikálnu stranu a demokratickú stranu, prípadne boli sympatizanti menších strán, ako napríklad Orjuna.¹⁶ V roku 1923 bola v Petrovci, Hložanoch, Pivnici, Selenči, Silbaši a Kulpíne založená Organizácia juhoslovanských nacionalistov (Orjuna). Organizácia mala stredisko v Splite a jej cieľom bola „obrana politických, kultúrnych a hospodárskych výdobytkov, ktoré juhoslovanský národ dosiahol zjednotením“, rozvoj a šírenie myšlienky národnej jednoty v Juhoslávii a boj proti separatizmu.¹⁷ Väčšiu podporu medzi Slovákami nezískala a v dobových slovenských prameňoch sa takmer nespomína.

Slovenská národná strana v Kráľovstve SHS do roku 1920

Za prvú politickú aktivitu Slovenskej národnej strany v južnom Uhorsku na sklonku prvej svetovej vojny možno považovať zhromaždenie jej slovenských predstaviteľov z Báčky a Sriemu, ktoré sa uskutočnilo v priestoroch Slovenskej banky 10. novembra 1918 v Novom Sade. V tom čase ešte neboli určené hranice nového Kráľovstva SHS. Predseda Slovenskej národnej strany Ľudovít Mičátek si myslel, že ich zemepisná poloha im dáva možnosť, aby Slováci v južnom Uhorsku boli nejakým spôsobom pripojení k československému štátu. Preto pripravil program Slovenskej národnej strany, ktorý predniesol zhromaždeniu a s ktorým chcel oboznámiť všetkých dolnozemskej Slovákov, teda nie len Slovákov v Báčke a Srieme, ale aj v Banáte, Békéšskej, Čanádskej a Peštianskej

¹⁴ Andrej Sirácky (1900 Petrovec – 1988 Bratislava). Profesor petrovského gymnázia. Študoval v Prahe, kde pôsobil v skupine DAV. Počas druhej svetovej vojny bol väznený a po prepustení bol redaktorom časopisu *Slovenská jednota* v Budapešti. V roku 1948 sa presťahoval na Slovensko. V rokoch 1953 – 1955 bol rektorom Univerzity Komenského a v rokoch 1955 – 1961 predsedom SAV. V rokoch 1960 – 1964 bol členom predsedníctva SNR a vo funkciách KSS. MAŤOVČÍK, Augustín a kol. *Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990)*. V. zväzok R-Š, s. 265-266.

¹⁵ SIRÁCKY, Andrej. Glossy k súčasnému životu Slovákov v S.H.S. In *Naše zahraničí*, roč. 5, 1924, sv. 1, s. 4.

¹⁶ ORJUNA (*Organizacija jugoslavenskih nacionalista*). Extrémna nacionalistická a teroristická organizácia založená v roku 1921 s cieľom ochrániť unitárny juhoslovanský štát. Hlásala jednotný juhoslovanský národ, do ktorého mali splynúť Srbi, Chorváti, Slovinci a ostatní južní Slovania. Jej prví členovia boli pôvodne v Demokratickej strane Svetozara Pribičevića. Za hlavnú prekážku svojich cieľov považovali Komunistickú stranu Juhoslávie a chorvátske národné hnutie Stjepana Radića.

¹⁷ -th. Kronika nášho národného života od roku 1918 – 1923. In *Národný kalendár na priestupný rok 1924*, roč. 5, 1923, s. 121.

župe. Na zhromaždení v Novom Sade vytvorili Národnú radu dolnozemskej Slovákov a schválili jej program, ktorý vypracoval L. Mičátek. Národná rada dolnozemskej Slovákov mala byť ústredným zastupiteľstvom, ktorému malo prináležať určovanie požiadaviek a zastupovanie dolnozemskej Slovákov žijúcich v Báčke, Banáte, Srijeme, ako aj na území Peštianskej, Békéšskej, Čanádskej, Biharskej, Sabolčskej a Siládskej župy. Národná rada mala pozostávať z miestnych výborov, krajských oddelení a ústredného výboru. Miestne výbory mali vzniknúť v jednotlivých obciach. Ich povinnosťou mala byť ochrana života a majetku. Mali nahradiť rozpadávajúcu sa uhorskú verejnú správu podľa aktuálnych potrieb. Krajské oddelenia mali byť tri: I. Pre Báčku, Banát, Srijem a Chorvátsko; II. Pre župy békéšsku, čanádsku, biharskú, aradskú, siládsku, sabolčskú a pre všetkých Slovákov bývajúcich medzi riekami Tisa a Maruša; III. Pre župu peštiansku, mesto Pešťbudín (Budapešť), ako aj pre všetky kraje na sever od Báčky na pravom brehu rieky Tisa. Miestne výbory mali podľa počtu obyvateľov voliť od dvoch do štyroch predstaviteľov do krajských výborov. Každý krajský výbor mal voliť štyroch členov do ústredného výboru. Spoločné záležitosti mali riešiť obecné, krajské výbory a ústredný výbor. V každej obci sa mali vytvoriť národné stráže, ktoré podliehali ústrednému výboru, ale v konkrétnej situácii sa mali riadiť pokynmi miestnych výborov.

Národná rada dolnozemskej Slovákov v politickej oblasti vypracovala na tú dobu demokratické požiadavky. Požadovala národnú rovnoprávnosť všetkých národov, rovnomerné zdaňovanie, zrušenie župného zriadenia a virilizmu,¹⁸ zavedenie okresnej samosprávy a ak to bude možné, vytvoriť národné okresy. Kde to nebude možné, vytvoriť zmiešané okresy, v ktorých budú všetci jazykovo rovnoprávni a miestni úradníci budú vyberaní „z ľudu a pre ľud“. Demokraticky usporiadaná spoločnosť by mala byť založená na všeobecnom, rovnom a tajnom hlasovanom práve pri voľbách na úrovni obcí, okresov a krajiny. Pri ústrednej vláde požadovali založiť ministerstvo, ktoré by malo na starosti ochranu národných menšín v dotyčnom štáte. Štátne zákony a nariadenia by sa mali vydávať v úradnom časopise v jazyku národných menšín. Ďalej požadovali odbornú, lacnú a rýchlu verejnú správu, spravodlivé dosadzovanie do úradov, bez ohľadu na národnú príslušnosť, najmä v národne zmiešaných oblastiach a pri výbere uprednostňovať úradníkov, ktorí ovládajú reč miestneho obyvateľstva. V súdnictve požadovali vytvorenie nestranného, nezávislého súdnictva, slobodné používanie materinského jazyka v súdnictve a odstránenie tlmočnických poplatkov. Katastrálne knihy sa mali viesť v jazyku obyvateľstva príslušnej obce, úradníci sa mali vyberať z miestneho obyvateľstva. V náboženskej oblasti požadovali slobodu vierovyznania a rovnosť náboženstiev, samosprávu cirkví a pre Slovákov evanjelikov založiť samostatné slovenské dekanáty, senioráty a biskupstvo.

Školy mali mať národný charakter bez jazykového útlaku. Nižšie, stredné a odborné školstvo (hospodárske, priemyselné) mal podporovať štát. Na univerzitách sa mali založiť katedry jazykov príslušných národných menšín. Vzdelávanie učiteľov, kňazov a farárov sa malo konať v materinskom jazyku. V ľudových školách sa malo vyučovať

¹⁸ Virilizmus, virilista: nevolený člen zboru s virilným (osobným) hlasom. V Uhorsku išlo o osobu, ktorá získala členstvo v zastupiteľskom orgáne na základe toho, že platila vysoké dane.

v jazyku menšiny. Štátny jazyk sa mal vyučovať len vo vyšších ročníkoch a len ako osobitný predmet. Stredné školy v Békéšskej Čabe, Sarvaši, Kiskőrösi, Nyíregyháze sa mali poslovenčiť, v Petrovci mala byť založená stredná odborná hospodárska škola, v Starej Pazove gymnázium, v Pešťbudíne príslušný počet základných a stredných škôl. Štát mal zabezpečiť slobodný rozvoj kultúr národných menšín a znemožňovať odnárrodnovanie.

V hospodárskej oblasti sa očakávalo, že sa bude venovať podpore roľníkov. Majetky tzv. mŕtvej ruky,¹⁹ ktoré v Uhorsku predstavovali 34 % všetkej pôdy, sa mali rozdeliť medzi ľud. Majetkové vykorisťovanie sa malo zastaviť a poľnohospodárski robotníci mali dostávať slušné mzdy. Štát mal zabezpečiť ľudí v prípade smrti, úrazu a práceneschopnosti a zaviesť vekový dôchodok. Štát by mal zaviesť pomerný daňový systém,²⁰ stanoviť najmenší výživový dôchodok, pozemkový strop do 1 000 katastrálnych jutár²¹ a štátnu podporu a poistenie v prípade živelných pohrôm (napr. krupobitie). Malo by sa zamedziť úžere a zabezpečiť ochrana maloletých, hospodársky nevypelých, poskytnúť lacné hypotekárne úvery so štátnou podporou, aby aj bezzemkovia mohli získať pôdu. V oblasti podnikania mal štát zabezpečiť slobodný rozvoj priemyslu, obchodu, podporu živnostníkov, slušné usporiadanie vzťahov medzi zamestnávateľmi a robotníkmi, zaručiť slobodné združovanie robotníkov a poskytnúť štátnu podporu rôznym „pomocným spolkom“.

Požadovali demokratický zákon o združovaní a zhromažďovaní, zrušenie bližšie nešpecifikovanej „novinárskej kaucie“, šľachtických titulov a založenie národnej milície.

Zhromaždenie prijalo tieto požiadavky a poverilo ústredný výbor, aby ich zaslali všetkým krajským oddeleniam a miestnym výborom.²² Tieto požiadavky sa stali aj programom Slovenskej národnej strany v Kráľovstve SHS.²³

Pôsobenie Národnej rady dolnozemskej Slovákov bolo dočasné a trvalo iba krátko, do obsadenia Báčky, Banátu a Sriemu srbským vojskom.²⁴ V Srieme a Báčke sa tak stalo v priebehu niekoľkých dní a v Banáte začiatkom roku 1919. Predstavitelia Slovenskej národnej strany očakávali, že sa Srbi z južného Uhorska rozhodnú pripojiť

¹⁹ Majetok mŕtvej ruky znamená, že išlo o majetok, ktorý patril nejakej právnickej osobe (korporácii) alebo cirkvi. Takýto majetok sa nedal previesť alebo scudziť, lebo korporácia nikdy nebola nepľnoletá, nikdy sa nezosobášila, nikdy neumrela, ani sa nikdy nedopustila ťažkého zločinu.

²⁰ Situácia sa v tomto smere v Juhošlávií ešte zhoršila, lebo daňový systém bol nerovnomerný. Oveľa väčšie dane platili obyvatelia, ktorí žili na území bývalého Rakúsko-Uhorska ako v starom Srbsku. Štátne orgány pri výbere daní používali vo vzťahu k novým a starým krajinám dvojaký meter. V krajinách bývalej habsburskej monarchie sa dlho udržal ich daňový systém, oveľa prísnejší ako srbský: kým v roku 1927 obyvateľstvo Chorvátska (porovnatelne s Vojvodinou) platilo približne 702 dinárov na osobu, v Srbsku sa platilo len 407 dinárov. Najvyššie daňové zaťaženie bolo práve vo Vojvodine. Pozri aj PIRJEVEC, Jože. *Jugoslávie 1918 – 1992*. Praha : Argo, 2000, s. 52.

²¹ 1 katastrálne jutro (kj.) má 1 600 štvorcových siah, alebo 0,5755 hektára (ha). 1 hektár má 1,738 kj.

²² Shromaždenie slovenskej národnej strany z Báčky a Sriemu. In *Dolnozemský Slovák*, roč. 13, 1918, č. 1-2, s. 6-8.

²³ LABÁTH, Andrej. *Naša politika od prevratu dodnes*. Petrovec : Knihtlačiareň úč. spol., 1932, s. 22.

²⁴ LABÁTH, Andrej. *Naša politika od prevratu dodnes*, s. 22.

k Štátu Slovincov, Chorvátov a Srbov,²⁵ ktorý proklamovala Národná rada Slovincov, Chorvátov a Srbov v októbri 1918 v Záhrebe. Ten by sa potom spojil so Srbským kráľovstvom do spoločného štátu. Tento názor predniesli slovenskí predstavitelia aj na Veľkom národnom zhromaždení Srbov, Bunevcov a ostatných Slovanov 25. novembra 1918 v Novom Sade. Na zhromaždení sa zúčastnilo 62 Slovákov, ktorí nevystupovali ako zástupcovia Slovenskej národnej strany, ale ako zástupcovia slovenského národa.²⁶ Na záver zhromaždenia sa Slováci priklonili k srbskej väčšine a podporili srbských predstaviteľov zoskupených okolo srbskej radikálnej strany. Veľké národné zhromaždenie rozhodlo pripojiť Vojvodinu nie ku Štátu Slovincov, Chorvátov a Srbov, ale priamo k Srbskému kráľovstvu. Vytvorili Veľkú národnú radu, ktorej výkonným orgánom mala byť Národná správa. Veľká národná rada mala 50 členov, z ktorých boli piati Slováci: Ľudovít Mičátek, Ján Grúnik, Samuel Štarke, Zdenko Krno a Ján Bulík.²⁷ 1. decembra 1918 v Belehrade srbský regent Alexander Karađorđević²⁸ vyhlásil zjednotenie Srbského kráľovstva s krajinami Štátu Slovincov, Chorvátov a Srbov do jednotného Kráľovstva Srbov, Chorvátov a Slovincov.

Predstavitelia báčskych a sriemskych Slovákov pri zakladaní Národnej rady dolnozemskej Slovákov 10. novembra 1918 formulovali svoj obsiahly program, ktorý bol v danej dobe idealistický a ktorý sa v tom čase dal ťažko uskutočniť. V tom čase ešte nebolo isté, ako sa veci ďalej vyvinú a ku ktorému štátu budú patriť vojvodinskí Slováci. Následne sa vo víre udalostí báčski a banátski Slováci na Veľkom národnom zhromaždení 25. novembra 1918 v Novom Sade priklonili na stranu Srbov, ktorí Vojvodinu pripojili k Srbskému kráľovstvu. Pritom sa rozhodli zastupovať aj sriemskych Slovákov.

Porada predstaviteľov Slovenskej národnej strany, ktorá sa uskutočnila 13. januára 1919 v Novom Sade, sa v politickej oblasti rozhodla postupovať spoločne so Srbmi, bez

²⁵ Treba rozlišovať Štát SHS od Kráľovstva SHS. Štát SHS bol iba proklamovaný štát Slovincov, Chorvátov a Srbov založený na území bývalého Rakúsko-Uhorska. Kráľovstvo Srbov, Chorvátov a Slovincov bol štát, ktorý vznikol 1. decembra 1918.

²⁶ KRKLJUŠ, Ljubomirka – RAKIĆ, Lazar – JOVANKOVIĆ, Samuel. *Prisajedinjenje Vojvodine Srbiji*. Novi Sad : Pokrajinski sekretarijat za informacije; Istorijski muzej Vojvodine, 1992, s. 20.

²⁷ Samuel Štarke (1888 Mošovce – 1959 Bratislava). Národno-kultúrny pracovník. Študoval na gymnáziách v Banskej Bystrici a Banskej Štiavnici a na vysokých školách v Nemecku. Od roku 1913 pôsobil v Petrovci, kde ho v roku 1915 zvolili za evanjelického farára. Bol jedným zo zakladateľov slovenského gymnázia v Petrovci a predseda jeho kuratória. Druhý evanjelický biskup v Juhoslávii, predseda Matice slovenskej v Juhoslávii v rokoch 1935 – 1941. MAŤOVČÍK, Augustín a kol. *Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990)*. V. zväzok R-Š, s. 502.

Zdenko Krno, syn novosadského právnika Miloša Svetozára Krnu.

Ján Bulík (1897 Kovačica – 1942 Mauthausen). Advokát. Od roku 1929 bol na čele Poradného výboru Slovákov Dunajského bánstva. V rokoch 1932 – 1935 pôsobil ako predseda Matice slovenskej v Juhoslávii. Po roku 1938 sa zapojil do československého odboja. V Prahe ho zatkle gestapo. Zahynul v koncentračnom tábore. VALENTOVIČ, Štefan a kol. *Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990)*. I. zväzok A-D, s. 347.

²⁸ Alexander Karađorđević (1888 – 1934). Regent Kráľovstva SHS v rokoch 1918 – 1921, kráľ Kráľovstva SHS v rokoch 1921 – 1929. V roku 1929 uskutočnil štátny prevrat, zrušil parlamentarizmus a premenoval krajinu na Kráľovstvo Juhoslávia. V roku 1934 bol zavraždený v Marseille.

toho, aby sa špecifikovala ich stranícka príslušnosť. Rozhodla, že sa noví členovia strany budú prijímať do jednotlivých miestnych výborov. Členský príspevok bol určený v hodnote 50 halierov mesačne. Z členských príspevkov sa v prvom rade mali uhrádzať výdavky miestnych výborov a zvyšok sa mal každý polrok odvádzať ústrediu v Novom Sade. Správy o hospodárení miestnych obecných výborov sa mali raz ročne zasielať do ústredia strany v Novom Sade. V obciach, kde jestvovali miestne organizácie strany, ale nemali miestne predsedníctvo, tajomníka a výbor, mali byť zvolené miestne orgány strany. Každá miestna organizácia strany si mala zabezpečiť vlastné priestory. Miestne organizácie strany mali zasielať kópie zoznamov členov strany do ústredia strany v Novom Sade.²⁹

Veľká národná rada v Novom Sade ukončila svoju činnosť koncom februára 1919. 1. marca 1919 ho nahradilo tzv. Dočasné národné zastupiteľstvo (*Privremeno narodno predstavništvo*) v Belehrade,³⁰ ktoré zvolal regent Alexander Karađorđević 24. februára 1919. Cieľom národného zastupiteľstva bolo vypracovať volebný zákon a pripraviť voľby do ústavodarného parlamentu (*sustavotvorna skupština*). Podľa počtu obyvateľov Vojvodinu malo zastupovať 24 poslancov.³¹ S cieľom získať podporu Slovákov, Búnevcov a Rusínov ponúkli im dve najsilnejšie srbské strany Národná radikálna strana a Demokratická strana mandáty na svojej kandidátke do národného zastupiteľstva. Maďari a Nemci nemali svojich zástupcov a nemohli ani kandidovať.³² Ohľadom volieb poslancov do národného zastupiteľstva nastali spory medzi hlavnými srbskými stranami Národnou radikálnou stranou a Demokratickou stranou ohľadom prerozdelenia mandátov. Národná radikálna strana vedená Nikolom Pašičom mala podporu Srbov zo starého Srbska a zo začiatku aj väčšiny Srbov vo Vojvodine. Demokratická strana vedená Svetozarom Pribičevićom mala prevažne podporu Srbov z bývalého Rakúsko-Uhorska (Chorvátsko, Bosna a Hercegovina, Vojvodina).³³ Radikálna strana, ktorá bola najsilnejšia srbská strana vo Vojvodine, ponúkla Slovákom jeden poslanecký mandát, ale Slováci si mysleli, že podľa počtu obyvateľov im patria tri poslanecké mandáty.³⁴ Srbské politické strany volili do národného zastupiteľstva svojich predstaviteľov podľa počtu svojich členov.³⁵

Dňa 26. februára 1919 sa v Novom Sade konala porada slovenských obcí pod vedením Ľudovíta Mičátka. Ak by to pomohlo dohode medzi srbskými stranami, tak sa Slováci rozhodli zrieknuť poslaneckých mandátov. Preto sa slovenskí predstavitelia rozhodli

²⁹ Dňa 13. januára... In *Dolnozemský Slovák*, roč. 14, 1919, č. 2, s. 3.

³⁰ Th. Kronika nášho národného života od roku 1918 – 1923. In *Národný kalendár na priestupný rok 1924*. Petrovec : Tlačou a nákladom Kníhtlačiarne účastinárskej spoločnosti, roč. 5, 1923, s. 106-108.

³¹ DUGAČKI, Vlatka. Manjinska posla“ – Politčko organiziranje češke i slovačke manjine na izborima, s. 393.

³² GUBOVÁ-ČERVENÁ, Gabriela. *Slováci v Kráľovstve Srbov, Chorvátov a Slovincov*, s. 54-56.

³³ Nikola Pašić (1845 – 1926). Politik, dlhoročný predseda vlády Srbského kráľovstva a vlády Kráľovstva SHS. Zakladateľ a vodca Radikálnej strany, ktorá bola najsilnejšia v Srbsku.

Svetozar Pribičević (1875 – 1936). Srbský politik z Rakúsko-Uhorska a publicista. Jeden zo zakladateľov Demokratickej strany v Kráľovstve SHS. Zo začiatku bol stúpenec silnej centrálnej moci a neskôr jej tvrdý odporca. Po zavedení kráľovej diktatúry v roku 1929 bol internovaný. Posledné roky života prežil v emigrácii v Československu.

³⁴ DUGAČKI, Vlatka. „Manjinska posla“ – Politčko organiziranje češke i slovačke manjine na izborima, s. 393.

³⁵ LABÁTH, Andrej. *Naša politika od prevratu dodnes*, s. 26-27.

nezúčastniť ani na voľbách do národného zastupiteľstva s odôvodnením, že volebné zhromaždenie do národného zastupiteľstva nebolo zvolené Veľkou národnou radou a že slovenské obce neboli informované o voľbách.³⁶ Škriepky a naťahovačky srbských politických strán znechutili L. Mičátka a aj preto ponúknutý mandát pre Slovákov odmietol. Odôvodnil to tým, že národné zastupiteľstvo aj tak nebude dlho trvať a Slováci z neho nebudú mať žiaden úžitok. Slovenské obce sa tiež dohodli na tom, že ak by predsa niektorá srbská strana zvolila Slováka za predstaviteľa, ten by to mal odmietnuť. Srbské strany boli z takéhoto rozhodnutia Slovákov prekvapené a znechutené. Aj napriek rozhodnutiu porady slovenských obcí vybrala srbská radikálna strana palánskeho evanjelického farára Igora Branislava Štefánika za slovenského zástupcu v národnom zastupiteľstve. I. B. Štefánik sa neriadil rozhodnutím slovenských obcí a ponúknutý poslanecký mandát prijal.³⁷ Voľby poslancov do národného zastupiteľstva sa konali 27. februára 1919 bez prítomnosti slovenských, rusínskych a búnevsých delegátov.³⁸ Takže o všetkom rozhodli dve srbské strany.

Štefánikovo prijatie mandátu spôsobilo vážne spory medzi Slovákami, ktoré sa snažili vyriešiť na zhromaždení vojvodinských Slovákov 27. júna 1919 v Novom Sade. Samotný I. B. Štefánik nebol prítomný, ale zaslal list, ktorý prečítali pred zhromaždenými. V liste odôvodnil, prečo prijal poslanecký mandát v národnom zastupiteľstve. Predpokladal, že sa národné zastupiteľstvo nebude zaoberať iba vypracovaním volebného zákona, ale bude rozhodovať aj o iných, pre Slovákov dôležitých veciach. Tento predpoklad sa nakoniec čiastočne aj splnil. Napríklad národné zastupiteľstvo rozhodlo, že sa na území Báčky, Banátu a Sriemu na ľudových školách bude vyučovať v jazyku obyvateľov dotyčnej obce. I. B. Štefánik obhajoval svoje rozhodnutie potrebou, aby pred vrchnosťou boli o Slovákoch podávané pravdivé informácie a tie mohol najlepšie podávať Slovákom, teda slovenský poslanec. Nakoniec sa ukázalo, že národné zastupiteľstvo trvalo oveľa dlhšie, ako sa predpokladalo, teda do konca roku 1920. Na zhromaždení sa za zotrvanie I. B. Štefánika v národnom zastupiteľstve postavil aj advokát Augustín Ráth,³⁹ takže aj zhromaždenie nakoniec súhlasilo, aby I. B. Štefánik pokračoval vo svojom pôsobení v národnom zastupiteľstve.⁴⁰ Novosadské zhromaždenie sa zaoberalo aj hospodárskymi otázkami,

³⁶ DUGAČKI, Vlatka. „Manjinska posla“ – Politicko organiziranje češke i slovačke manjine na izborima, s. 393.

³⁷ LABÁTH, Andrej. *Naša politika od prevratu dodnes*, s. 26-27.

³⁸ GUBOVÁ-ČERVENÁ, Gabriela. *Slováci v Kráľovstve Srbov, Chorvátov a Slovincov*, s. 55.

³⁹ Kazimír Augustín Ráth (1973 Ružomberok – 1942 Bratislava) bol slovenský právnik, advokát a profesor občianskeho práva, rektor Univerzity Komenského v Bratislave a prvý dekan jej právnickej fakulty. Počas prvej svetovej vojny bol najprv okresný sudca v Novom Sade a potom sedriálny sudca pri vojenskom veliteľstve v Kruševci. Uvítal vznik Československa. V novembri 1918 ho národná skupština v Belehrade vymenovala za správcu ministerstva spravodlivosti vo Vojvodine. V roku 1919 bol kráľovským dekrétom vymenovaný za sekčného riaditeľa na ministerstve spravodlivosti nového Kráľovstva SHS. Zaujímavosťou je, že v Rakúsko-Uhorsku bol za svoje služby vyznamenaný rytierskym krížom Rádu Františka Jozefa a v Juhoslávii mu za jeho zásluhy udelili vyznamenanie Rádu sv. Sávu tretej triedy. V roku 1919 sa vrátil na Slovensko. VOZÁR, Jozef. *Augustín Ráth. Prvý slovenský rektor Univerzity Komenského*. Bratislava : VEDA, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2018, 237 s.

⁴⁰ LABÁTH, Andrej. *Naša politika od prevratu dodnes*, s. 27-28.

akou bola napríklad pozemková reforma. V rámci pozemkovej reformy požadovali, aby štát za miernu cenu poskytol do večného vlastníctva pôdu až do 10 katastrálnych jutár všetkým nemajetným alebo málo majetným občanom, ktorých hlavným zamestnaním bolo poľnohospodárstvo. Pôda mala byť pridelená aj dedinským živnostníkom remeselníkom, ktorí sa tiež venovali poľnohospodárstvu. Prednosť pri získavaní pôdy mali mať nemajetní pozostalí obetí vojny ako vdovy, siroty, rodičia a tiež československí legionári a invalidi. Pridelená pôda nemala byť predmetom súkromných špekulácií. Drobné roľnícke majetky do 200 jutár mali byť ušetrené od vyvlastňovania. Pridelovanie pôdy malo byť oslobodené od poplatkov a kolkov. Roľníkom sa mali poskytnúť lacné hypotekárne úvery. Okrem toho sa zaoberali aj inými otázkami pozemkovej reformy. V cirkevnej otázke zhromaždenie bolo za jazykové rozdelenie bábškeho evanjelického seniorátu na dva samostatné – slovenský a nemecký. Vyzvali jednotlivé cirkevné zbory, aby sa k tomu vyjadrili a odpoveď zaslali seniorálnemu predstavenstvu. Zhromaždenie bolo v zásade za vytvorenie samostatnej slovenskej evanjelickej cirkvi. Keďže v tom čase ešte jestvovali aj cirkevné evanjelické školy, požadovali pre učiteľov cirkevných škôl rovnaké platy, ako mali štátni učitelia.⁴¹

Predseda strany Ľ. Mičátek sa však s ponechaním poslaneckého mandátu I. B. Štefánika v národnom zastupiteľstve neuspokojil, preto sa záležitosť Štefánikovho mandátu opäť prejednávala aj na zhromaždení SNS konanom 28. augusta 1919 v rámci prvých slovenských národných slávností v Petrovci. Ale namiesto toho, aby sa Ľ. Mičátek a I. B. Štefánik dohodli, došlo ešte k väčšej roztržke. Poradu otvoril podpredseda strany právnik Ján Petrikovich.⁴² Kovačický evanjelický farár Ján Čaplovič⁴³ prečítal návrh osemčlenného výboru, ktorý mal preskúmať záležitosť sporného mandátu I. B. Štefánika. Výbor v pomere hlasov 7 : 1 skonštatoval, že zhromaždenie strany z februára 1919 v Novom Sade, ktoré schválilo neprijat' ponúknuté mandáty, bolo zvolané riadnym

⁴¹ Národná porada a sokolské slávnosti. In *Dolnozemský Slovák*, roč. 14, 1919, č. 12, s. 1-2.

⁴² Ján Štefan Petrikovich (1878 Banská Bystrica-Radvaň – 1948 Košice) vyštudoval právo v Budapešti a v Kluži. Zaoberal sa právnou terminológiou a onomastikou. V roku 1904 získal doktorát z práva a v roku 1907 zložil advokátsku skúšku. Od roku 1899 pôsobil ako koncipient u viacerých advokátov. V rokoch 1903 – 1907 u Miloša Krnu v Novom Sade. V rokoch 1907 – 1922 bol advokátom v Kovačici. Po odchode na Slovensko pôsobil ako verejný notár vo viacerých mestách. V Uhorsku sa zúčastňoval na národných podujatiach proti maďarizácii. Bol prvý slovenský advokát v Banáte. Obhajoval národné, sociálne a náboženské záujmy Slovákov v Banáte. V rokoch 1907 – 1908 obhajoval Slovákov v Kovačickom procese. Podieľal sa na organizovaní tamojších slovenských peňažných ústavov (Kovačická banka, Sedliacka banka) a inicioval založenie evanjelického sirotinca v Kovačici. V roku 1918 sa stal správcom kovačického okresu. V rokoch 1918 – 1922 bol podpredseda Slovenskej národnej strany pre Banát. VALENTOVIČ, Štefan a kol. *Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990). IV. zväzok M-Q*, s. 160-161.

⁴³ Ján Čaplovič (1876 Jasenová – 1925 Kovačica) bol evanjelický farár v Kovačici od roku 1904. V rokoch 1907 – 1910 bol suspendovaný pre odpor proti zavedeniu maďarských bohoslužieb (Kovačický súdny proces 1907 – 1908). Počas celého života na svojich pôsobiskách vyvíjal rozsiahlu národnobuditeľskú a ľudovovýchovnú činnosť. Jeho syn Ján bol tiež farárom v Kovačici do roku 1933. Po odchode na Slovensko pôsobil ako redaktor viacerých novín. V rokoch 1948 – 1951 bol riaditeľom Univerzitnej knižnice v Bratislave. Jeho vnuk Dušan Čaplovič bol slovenský politik a minister. VALENTOVIČ, Štefan a kol. *Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990). I. zväzok A-D*, s. 405.

spôsobom a I. B. Štefánik nie je právoplatným poslancom strany a nedostal od nej mandát. Výbor skonštatoval, že I. B. Štefánik svojím samovoľným rozhodnutím prijať poslanecký mandát a pokračovaním v činnosti v národnom zastupiteľstve urazil a naštrbil disciplínu strany, a preto výbor odporučil, aby mu zhromaždenie udelilo pokarhanie, ale zároveň odporúčalo zhromaždeniu, aby bol za istých podmienok potvrdený ako poslanec strany. Okrem toho výbor navrhol vyzvať všetkých členov strany, aby dbali na disciplínu, lebo v opačnom prípade by mohlo dôjsť k rozkolu a rozkladu strany. Vzhľadom na to, že sa obecnstvo nezmestilo do budovy, kde sa konalo zhromaždenie, časť ľudí zostala na ulici, kde potom pokračovalo zhromaždenie. Medzi prítomnými boli aj povereníci obcí a samotný I. B. Štefánik. Ten v prejave obhajoval svoje rozhodnutie prijať mandát do národného zastupiteľstva, ako aj skutočnosť, že si mandát ponechal aj napriek rozhodnutiu strany. Bránil sa tým, že podľa neho sa strana rozhodla nesprávne, keď odmietla dva mandáty, a pýtal sa zhromaždených, či strana chce mať dva mandáty. V tej chvíli ho predseda strany upozornil, že sa tu nejedná o to, či a koľko chce strana mandátov, ale o to, že aj napriek jednohlasnému rozhodnutiu strany prijal v jej mene mandát. Zároveň I. B. Štefánikovi pohrozil, že ak bude odbočovať od témy debaty, odoberie mu slovo. No I. B. Štefánik hovoril ďalej o tom, či Slováci chcú dva mandáty, na čo sa ozvali niektorí ľudia z obecnstva: „Chceme mandáty, ale čisté, čestné.“ Nakoniec, keď ho predseda L. Mičátek upozornil, že sa znova odchyľuje od témy, I. B. Štefánik vyhlásil, že vystupuje zo SNS. Nasledoval prejav predsedu strany L. Mičátka, ktorý hodnotil Štefánikovo prijatie poslaneckého mandátu ako mylné, ale zároveň priznal, že Slováci potrebujú aspoň dva poslanecké mandáty v národnom zastupiteľstve, „ale len čisté, čestné, statočné a nie z boja, v ktorom by brat brata krivdil“. L. Mičátek preto odporučil, aby zhromaždenie požiadalo verifikačný výbor národného zastupiteľstva, aby Slovákom v Báčke, Barani a Banáte umožnili zvoliť si čestným spôsobom dvoch svojich predstaviteľov. Zhromaždenie jeho návrh prijalo. Ďalej sa zhromaždenie zaoberalo cirkevnými otázkami slovenských evanjelikov a otázkou slovenského gymnázia, ktoré sa v tom čase zakladalo v Petrovci. Na záver zhromaždenia sa pristúpilo k doplneniu predsedníctva strany. Zhromaždenie požiadalo L. Mičátka, aby zotrval na poste predsedu, čo on prijal z odôvodnením, že je to jeho mravná národná povinnosť, aj keď si je vedomý toho, „že je to mnoho ráz trňová koruna“. Za tajomníka strany bol zvolený hložiansky právnik Jozef Marčok.⁴⁴ Po záverečnom príhovore Jána Petrikovicha bolo zhromaždenie ukončené. Na zhromaždení Slovenskej národnej strany v Petrovci bol prítomný aj istý profesor Kadlec, ktorého tam vyslal československý konzulát v Belehrade. Profesor Kadlec pozdravil zhromaždenie SNS v mene Československej republiky, podporil národnú činnosť Slovákov a sľúbil, že

⁴⁴ Jozef Marčok (nar. 1893 Hložany) bol právnik, notár a tajomník SNS v Juhoslávii. Jeho syn Jozef Marčok Dragutin (1921 – 1944) bol komunistický odbojár počas druhej svetovej vojny. Po druhej svetovej vojne vyhlásený za národného hrdinu. Jeho meno nesie základná škola v Hložanoch. Jeho svokor bol Vladimír Podhradský, slovenský národnokultúrny pracovník, učiteľ a kantor v Hložanoch, kde pôsobil štyridsať rokov. PODHRADSKÝ ml. Ján, Ján Podhradský, ktorý zhudobnil prvú slovenskú operetu juhoslovanských Slovákov. In FEKETE, Samuel a kol. Hložany 2 – Zborník prác. Hložany : Miestny odbor Matice slovenskej v Hložanoch, s. 389-397.

vo svojej činnosti budú mať podporu československého konzulátu v Belehrade.⁴⁵ Spory ohľadom mandátu v SNS zaznamenali aj v časopise *Naše zahraničí*, ktoré vydávala Národná rada československá v Prahe. Spory medzi I. B. Štefánikom a E. Mičátkom mohli byť vnímané ako štiepenie SNS, a preto sa niektorí československí predstavitelia obávali, že to môže poškodiť „československú vetvu v Juhoslávii“.⁴⁶

Prípacom Štefánikovho prijatia mandátu v národnom zastupiteľstve sa zaoberali aj Slováci v Srieme. 21. septembra 1919 bolo v Starej Pazove zhromaždenie zvolané evanjelickým farárom Vladimírom Konštantínom Hurbanom,⁴⁷ ktorý vyhlásil, že cieľom zhromaždenia je „politické účtovanie československého národného poslanca Igora Štefánika“. Prítomný bol aj I. B. Štefánik, ktorý sa prihovril zhromaždeniu. Vo svojom prejave sa vôbec nevenoval svojmu rozhodnutiu prijať poslanecký mandát a pôsobeniu v národnom zastupiteľstve v Belehrade. V dlhom prejave hovoril o pozemkovej reforme a slovanskej spolupatričnosti. Autor článku v *Dolnozemskej Slovákovi*, ktorý písal pod pseudonymom J. M. B-ý, nepriaznivo hodnotil Štefánikov prejav a jeho slová považoval za prázdne frázy, keďže všetci vedeli, že Slovania majú spoločný pôvod a o pozemkovej reforme národné zastupiteľstvo nemôže rozhodovať a ani nerozhodne. Zhromaždenie v Starej Pazove malo charakter predvolebného zápasu a agitácie.⁴⁸

Po zhromaždení z 28. augusta 1919 sa vedenie SNS pustilo do organizácie straníckych štruktúr na obecnej úrovni. Za tým účelom tajomník strany J. Marčok v októbri 1919 postupne navštívil jednotlivé slovenské obce.⁴⁹ Cieľom jeho cesty bolo uplatniť rozhodnutia Ústrednej správy SNS, ktorá sa podujala zjednotiť všetky národné sily, dať do pohybu všetky slovenské obce a primknúť Slovákov vo Vojvodine k SNS.⁵⁰ Vedenie SNS deklarovalo, že chce byť stranou všetkých Slovákov v Kráľovstve SHS.⁵¹ Prvá obec, ktorú navštívil J. Marčok, bol Kysáč neďaleko Petrovca. Dňa 11. októbra 1919 sa na porade SNS v Kysáči zišlo tridsať ľudí. Uznali potrebu vytvorenia národného celku a sľúbili, že budú agitovať medzi ľuďmi a potom zvolajú národné zhromaždenie. Na porade bol prítomný aj kysáčsky srbský pravoslávny kňaz Aksimovič. Prítomným zhromaždeným sa prihovril v slovenčine. Vyzval Slovákov, aby držali spolu, aby ako celok pomáhali bratom Slovanom budovať nový štát, aby vystupovali vždy a všade jednotne vo veľkom počte, lebo inak sa roztratia a stratia svoj národný ráz. Druhou obcou, ktorú navštívil J. Marčok, boli Hložany. Pri tej príležitosti sa v Hložanoch uskutočnilo valné zhromaždenie všetkých členov SNS z Hložian. Na zhromaždení sa uskutočnila voľba miestneho výboru.

⁴⁵ Petrovská porada. In *Dolnozemský Slovák*, roč. 14, 1919, č. 16, s. 1.

⁴⁶ Politický život slovenských osád v Báčce. In *Naše zahraničí*, roč. 1, 1920, č. 1.

⁴⁷ Vladimír Konštantín Hurban, pseudonym VHV (1884 – 1950 Stará Pazova). Básnik a dramatik, evanjelický farár v Starej Pazove. Jeho otec Vladimír Hurban (1850 – 1914) bol tiež farárom v Starej Pazove a synom štúrovca Jozefa Miloslava Hurbana a bratom Svetozára Hurbana-Vajanského. VALENTOVIČ, Štefan a kol. *Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990). II. zväzok E-J*, s. 439.

⁴⁸ J. M. B-ý. Zhromaždenie v Starej Pazove. In *Dolnozemský Slovák*, roč. 14, 1919, č. 17-18, s. 6.

⁴⁹ Bez názvu. In *Dolnozemský Slovák*, roč. 14, 1919, č. 17-18, s. 11.

⁵⁰ MARČOK, J. Z organizačnej cesty. In *Dolnozemský Slovák*, roč. 14, 1919, č. 19, s. 1-2.

⁵¹ Reorganizácia (znovuzriadenie) Slovenskej Nár. Strany v SHS. In *Dolnozemský Slovák*, roč. 14, 1919, č. 19, s. 2.

Za predsedu zvolili Michala Andrášika, za podpredsedu Juraja Franku, za pokladníka Jána Miškovica, za zapisovateľa učiteľa Juraja Ferika. Miestna organizácia SNS v Hložanoch mala údajne 235 členov. Nevie, či to bolo nadšenie, alebo prejav lokálpatriotizmu, keď sa tajomník strany J. Marčok o zhromaždení v Hložanoch vyjadril nasledovne: „Hložany sa hýbu, národné povedomie sa šíri; začína sa premyslená plánovitá práca.“ V najväčšej slovenskej obci v Báčke v Petrovci, v susedných národne zmiešaných obciach Kulpín a Silbaš a v druhej najväčšej slovenskej obci v Pivnici sa konali len užšie „súkromné“ porady, na ktorých sa rozhodli zavolať ľudové zhromaždenie a uskutočniť voľbu miestnych výborov SNS. Do Lalite a Selenče nemohol J. Marčok ísť z dvoch dôvodov: pre nepriaznivé jesenné počasie a najmä preto, že sa ľudové zhromaždenie nemohlo uskutočniť, lebo oznámenie o konaní zhromaždenia nebolo načas doručené slúžnovskému úradu pre zlú poštovú prepravu. V Palánke, kde žili väčšinou Srbi a Nemci, v menšej miere Slováci a Maďari, mala porada SNS asi len charakter náborového a organizačného stretnutia. J. Marčoka prekvapila svornosť a jednomyselnosť tamojších Slovákov. Zhromaždenie sa uskutočnilo v budove školy a medzi účastníkmi zhromaždenia boli aj ženy. Porada si zvolila miestny výbor. Za predsedu bol zvolený Karol Thýr, za podpredsedu Jozef Štefanec, za zapisovateľa učiteľ Karol Kubica. Na všetkých obecných zhromaždeniach SNS, na ktorých sa J. Marčok zúčastnil, sa mu jednotlivci sťažovali, že členský poplatok vo výške šesť korún⁵² je pre nich veľký. Z toho sa dá vydedukovať, že aktívni členovia SNS boli menej majetní ľudia. J. Marčok im odpovedal, že by bolo ideálne, keby sa nachádzali v nejakom El Dorade a všetkého by mali dostatok. No nachádzajú sa na zemi a peniaze sú potrebné na každom kroku. Aby ich upokojil a motivoval, povedal: „Skoro každý z nás si vypijeme, ak nie denne, tak aspoň týždenne pohár vína, vyfajčíme pár cigaretiiek. Vyskúšajme každý štvrtý rok vypiť o jeden pohár menej, alebo týždenne o jednu cigaretu menej vyfajčiť a tie haliere, ktoré by sme takto usporili, dať do národnej pokladnice, alebo každú nedeľu po 10 haliere odložiť stranou. Ani nezbadáme a budeme mať 6 korún pohromade a národná pokladnica bude rásť.“⁵³

Dňa 2. februára 1920 sa v Petrovci uskutočnilo ľudové zhromaždenie, na ktoré prišli aj Slováci z okolitých obcí. Zhromaždenie otvoril predseda miestnej organizácie SNS v Petrovci a správca petrovskej sporiteľne Ján Grúnik. Za predsedu zhromaždenia bol zvolený Samuel Pálenkáš a za zapisovateľa učiteľ Ján Čajak. Na úvod zhromaždenia prečítali pozdravný telegram, ktorý potom poslali regentovi Alexandrovi. Najdlhší prejav mal predseda SNS Ľ. Mičátek, ktorý hovoril o politickej situácii v regióne. Konštatoval v ňom, že hranice juhoslovanského štátu boli určené, ale mu bolo ľúto, že Slováci žijúci za riekou Marušou neboli pripojení ku Kráľovstvu SHS, ale k Rumunsku a Maďarsku. To, že sa Báčka a Banát stali súčasťou Kráľovstva SHS považoval za oslobodenie a najväčšiu zásluhu za to pripísal Srbom. Ďalšími rečníkmi boli: hložiansky učiteľ Vladimír Podhradský, ktorý sa venoval hospodárskym záležitostiam, petrovský učiteľ Július Kubány

⁵² Rakúsko-uhorská koruna bola od roku 1919 vymieňaná podľa kurzu 4 koruny za 1 dinár.

⁵³ MARČOK, J. Z organizačnej cesty. In *Dolnozemský Slováč*, roč. 14, 1919, č. 19, s. 1-2.

hovoril o administratíve a J. Marčok o organizácii SNS.⁵⁴ Ľudové zhromaždenie prijalo rezolúciu, v ktorej prítomní vyjadrili svoju príslušnosť ku Kráľovstvu SHS, že podporujú jej rozvoj, stoja na základe rovnoprávnosti a rovnocennosti slovanských národov, vyslovili želanie, aby Kráľovstvo SHS malo spojenecké a priateľské styky s Československou republikou. Zároveň vyjadrili svoju vernosť dynastii Karađorđevićovcov. V politickej oblasti chceli spoluprácu politických strán pri budovaní Kráľovstva SHS a deklarovali národnú jednotu československého národa v Kráľovstve SHS. V hospodárskej oblasti sa vyslovili za to, aby jednotlivé nariadenia boli vydávané zavčasu a aby bola spravodlivo uskutočnená pozemková reforma. V menovej otázke chceli, aby sa rakúsko-uhorské koruny, ktoré boli stále v obeh, vymenili za dináre v pomere 1 : 1. Požadovali, aby bola miestna správa v obciach, kde žili Slováci, poslovenčená. V školskej otázke sa vyslovili za to, aby sa slovenské deti vyučovali v materinskom jazyku a ak budú slovenské obecné školy poštátnené, aby sa prihliadalo na náboženské cítenie Slovákov (evanjelikov). Nakoniec sa vyjadrili za to, aby sa československá národná jednota v Kráľovstve SHS rozvíjala na politickom, kultúrnom a hospodárskom poli.⁵⁵

V podobnom duchu sa 17. februára 1920 konalo aj ľudové zhromaždenie v Selenči, na ktorom sa zúčastnili aj evanjelici, aj katolíci. Selenča bola jediná čisto slovenská obec, kde okrem evanjelikov žili aj katolíci. Zhromaždenie zvolal petrovský učiteľ Samuel Šiška za účelom zjednotenia slovenských katolíkov a evanjelikov v Selenči. Na jeho návrh bol za predsedu zhromaždenia zvolený istý selenčský učiteľ Bodický a za zapisovateľa Ondrej Šefčík. Prvým rečníkom bol evanjelický farár v Selenči Karol Medvecký, ktorý vyzval Slovákov, aby bez ohľadu na ich náboženskú príslušnosť vzájomne spolupracovali. Po ňom nasledoval S. Šiška, ktorý za príklad dával Čechov, ktorí si zakladali spolky, lebo v jednote je sila. Farár K. Medvecký vyzval prítomných Slovákov, aby sa zapísali za členov miestnej organizácie SNS v Selenči. Za členov sa prihlásilo 337 mužov a žien.⁵⁶ Na zhromaždení prijala selenčská miestna organizácia SNS program práce, v ktorom zhromaždení Slováci predniesli politické, národné a hospodárske požiadavky.⁵⁷

Slovenská národná strana a voľby do ústavodarného parlamentu 28. novembra 1920

Dňa 3. septembra 1919 prijalo národné zastupiteľstvo s kráľom Petrom zákon o voľbe národných poslancov do ústavodarného parlamentu. Volebný zákon bol vypracovaný podľa vzoru srbského volebného zákona s niektorými zmenami, ktoré zohľadnili novú situáciu. Tento volebný zákon nahradil viacero dovtedajších volebných zákonov: rakúsky v Slovinsku a Bosne a Hercegovine, uhorský vo Vojvodine a Chorvátsku, čiernohorský a srbský (Srbsko, Macedónsko, Kosovo). Zavedené bolo všeobecné volebné právo, ale

⁵⁴ Slovenské ľudové zhromaždenie. In *Národná jednota*, roč. 1, 1920, č. 1, s. 1.

⁵⁵ Slovenské ľudové zhromaždenie. In *Národná jednota*, roč. 1, 1920, č. 2, s. 1.

⁵⁶ Selenčan. Ľudové zhromaždenie v Selenči. In *Národná jednota*, roč. 1, 1920, č. 4, s. 1.

⁵⁷ Ľudové zhromaždenie v Selenči. In *Národná jednota*, roč. 1, 1920, č. 5, s. 1-2.

ženy aj tak nemohli voliť. Zrušený bol virilizmus a majetkový cenzus, ktorý umožňoval voliť iba ľuďom, ktorí platili určitú výšku dane. Voliť nemohli vojaci a dôstojníci. Aktívne volebné právo mali ľudia, ktorí mali štátne občianstvo, dovŕšili 21 rokov života a mali trvalý pobyt vo volebnom okrese. Pasívne volebné právo mali iba ľudia, ktorí dovŕšili 25 rokov života. Na každej volebnej listine mal byť povinne jeden tzv. kvalifikovaný poslanec, ktorý mal mať ukončenú vysokú školu alebo jej ekvivalent. Volebnými jednotkami boli volebné okruhy, ale aj mestá Belehrad, Záhreb, Ľubl'ana. Voliči volili tajne takým spôsobom, že vhadzovali gumené guľôčky do škatúl jednotlivých volebných kandidátskych listín. Voľby sa konali na základe súpisu obyvateľstva z roku 1910 a jeden mandát pripadal na asi 30 000 obyvateľov. Voľby nezodpovedali dobovému stavu obyvateľstva v jednotlivých oblastiach. Volebný zákon zvyhodňoval Srbsko, kde počas vojny došlo k úbytku mužskej populácie o tretinu na úkor iných oblastí, kde sa počet obyvateľov počas vojny zvýšil (napríklad Chorvátsko). Prerozdeľovanie poslaneckých mandátov sa konalo podľa najväčšieho volebného kvocientu (*izborni količnik*),⁵⁸ ktorý sa vypočítal deľbou hlasov voličov číslom mandátov v obvode. Tento volebný systém umožňoval aj malým stranám, aby sa dostali do parlamentu.⁵⁹ Dátum volieb bol stanovený na 28. novembra 1920.

Po vzniku Kráľovstva SHS sa vo Vojvodine nezmenil len volebný systém, ale aj volebné okresy. Väčšina vojvodinských Slovákov v Kráľovstve SHS žila prevažne v štyroch volebných okruhoch, kde bolo štrnásť volebných okresov a dve mestá. Tieto mestá, aj keď sa nachádzali v konkrétnom volebnom okrese, boli v skutočnosti samostatné volebné okresy. Takže Slováci vo Vojvodine boli roztrúsení až v šestnástich volebných okresoch, čo obmedzovalo ich jednotný politický postup vo voľbách a znemožňovalo zvolenie slovenského kandidáta. V Bácske bolo najviac Slovákov v novosadskom okruhu. Ten bol rozdelený na štyri okresy a mesto Nový Sad, ktorý bol samostatným volebným okresom. V novosadskom okrese Slováci žili v obciach Petrovec, Kysáč, Hložany, Kulpín a potom v menšom počte v meste Nový Sad. Potom nasledoval odžacký okres, v ktorom Slováci žili v obciach Pivnica, Selenča a Laliť. V báčskopalánskom okrese Slováci žili vo väčšom počte v Silbaši a v menšom počte v Starej Palánke a Číbe.⁶⁰ V báčskotopolskom okrese Slováci žili v Bajši. V dolnobanátskom volebnom okruhu Slováci boli tiež v štyroch okresoch. V kovačickom okrese bolo najviac Slovákov v Banáte a to v Kovačici a Padine. Vo vršackom volebnom okrese žili Slováci v Hajdušici. V alibunárskom okrese v Slovenskom Alexandrovci.⁶¹ V pánčevskom okrese žili Slováci vo Vojlovici. V hornobanátskom volebnom okruhu boli Slováci v dvoch okresoch. Vo veľkobečkereckom

⁵⁸ Volebný kvocient – počet hlasov potrebných na zvolenie jedného poslanca.

⁵⁹ ĐURĐEVIĆ, Miroslav. Istorijat izbora u Kraljevini SHS i Kraljevini Jugoslaviji. In *Strani pravni život*, 2013, č. 3, s. 296-299.

⁶⁰ Stará Palanka, časť súčasného mesta Bácska Palanka. V tom čase nejstvovala jedna obec Bácska Palanka, ale viacero nezávislých obcí: Stará Palanka s väčšinovým srbským obyvateľstvom, Nemecká Palanka s väčšinovým nemeckým obyvateľstvom a Nová Palanka. Slováci väčšinou žili v Starej Palánke. Číba, Číb, v súčasnosti Čelárevo.

⁶¹ Slovenský Alexandrovac, v súčasnosti Jánošík.

okrese Slováci žili v Aradáči, Bielom Blate a menší počet Slovákov v meste Veľký Bečkerek.⁶² V novokanižskom volebnom okrese Slováci žili v Potiskom Svätom Mikuláši.⁶³ V sriemskom okruhu boli Slováci v štyroch okresoch. V staropazovskom okrese žilo najviac Slovákov a to v Starej Pazove a menej v Slankamenských Vinohradoch. V zemunskom volebnom okrese Slováci žili v menšom počte v obciach Ašaňa, Bóľovce, Dobanovce a Surčín. V ilockom okrese Slováci žili v Iloku, Erdevíku, Binguli, pričom Ilok bol chorvátsko-srbsko-slovenské mestečko a Erdevík srbsko-nemecko-slovensko-maďarská obec. V šidskom okrese žila malá skupina Slovákov v mestečku Šíd.⁶⁴ Malý počet Slovákov bol roztrúsený v Chorvátsku a Bosne. Slovenskí predstavitelia, ani SNS neprejavila záujem o málopočetných Slovákov v Chorvátsku a Bosne.⁶⁵ Vzhľadom na to, že ani v jednom volebnom okrese Slováci nemali väčšinu, bolo nepredstaviteľné, aby si zvolili svojho kandidáta do juhoslovanského parlamentu.

Začiatkom roka 1920 obecné predstavenstvá dostali nariadenie, aby urobili zoznamy voličov. Podľa nariadenia do zoznamu mohol byť zapísaný každý občan mužského pohlavia, ktorý mal najmenej 21 rokov, nebol odsúdený na stratu politických práv, nespáchal nič proti vlastnému štátu, bol občanom kráľovstva a Slovanom. V Petrovci, najväčšej slovenskej obci v Báčke so silným národným povedomím, obecné predstavenstvo niekoľkokrát vyzvalo občanov, aby sa dali zapísať do zoznamu voličov. No záujem o zapísanie do zoznamu voličov bol malý.⁶⁶ Podľa toho, ako to bolo v Petrovci, kde bol záujem o zapísanie do zoznamu voličov nízky, môžeme usudzovať, že ani v iných obciach, kde žili Slováci, to nebolo lepšie.

Veľkou príležitosťou na predvolebnú agitáciu v prospech slovenských kandidátov a SNS boli slovenské národné slávnosti, ktoré sa konali 21. a 22. septembra 1920 v Petrovci. Prvým bodom druhých slovenských národných slávností v Petrovci bola otázka, aký postoj majú zaujať Slováci v Kráľovstve SHS k voľbám do ústavodarného parlamentu (konstituanta) a aká je ich ďalšia budúcnosť. Na zhromaždení ako prvý prehovoril poslanec I. B. Štefánik, ktorý tvrdil, že Slováci môžu získať dva až tri poslanecké mandáty.⁶⁷ Aby sa to podarilo, Slováci by museli založiť slovenský volebný blok, zložený zo SNS, tzv. roľníkarov⁶⁸ a združenia legionárov.⁶⁹ Jedine v novosadskom volebnom okrese, kde žilo spolu najviac Slovákov, mali Slováci možnosť, ak by boli jednotní, zvoliť slovenského kandidáta.⁷⁰ I. B. Štefánik navrhol, aby slovenský volebný blok vyjednával aj s inými politickými stranami a s ich pomocou by Slováci získali aspoň dva mandáty v parlamente.

⁶² Veľký Bečkerek, v súčasnosti mesto Zrenjanin.

⁶³ Potiský Svätý Mikuláš, v súčasnosti Ostojićevo.

⁶⁴ LABÁTH, Andrej. *Naša politika od prevratu dodnes*, s. 92-93.

⁶⁵ DUGAČKI, Vlatka. „Manjinska posla“ – Politicko organiziranje češke i slovačke manjine na izborima, s. 411.

⁶⁶ LAMOŠ, Ján. Niečo o sozname voličov na poslanecké voľby. In *Národná jednota*, roč. 1, 1920, č. 5, s. 3.

⁶⁷ Zprávy. Slovenské slávnosti v Petrovci. In *Naše zahraničí*, roč. 1, 1920, č. 4, s. 295.

⁶⁸ Roľníkári čiže Roľníci. Pravdepodobne išlo o Československú pokrokovú stranu roľnícku v Kráľovstve SHS, o ktorej som nenašiel bližšie záznamy a ktorá pravdepodobne nevznikla.

⁶⁹ Legionári boli príslušníci československých legionárov z radov Slovákov vo Vojvodine.

⁷⁰ LABÁTH, Andrej. *Naša politika od prevratu dodnes*, s. 29-30.

Za tým účelom zhromaždenie zvolilo osobitný volebný výbor.⁷¹ Pre volebný blok chceli získať podporu Ľ. Mičátka ako predsedu SNS a dosiahnuť zmierenie medzi ním a I. B. Štefánikom.⁷² Za poslancov kandidátov navrhli kovačického advokáta Jána Petrikovicha a poslanca I. B. Štefánika.⁷³ Po Slovenských národných slávnostiach sa slovenský volebný blok snažil dosiahnuť vytýčené ciele. Nepodarilo sa to z viacerých dôvodov. I. B. Štefánik uprednostňoval spoluprácu slovenského volebného bloku so srbskou radikálnou stranou, od ktorej očakával najviac výhod pre Slovákov. Roľníci sa postavili proti Štefánikovmu návrhu a vyjadrili sa, že v budúcich voľbách chcú ísť spoločne s demokratickou stranou. Podobné stanovisko ako roľníci mal aj Ľ. Mičátek, takže celá práca slovenského volebného bloku vyšla nazmar. Za týchto okolností nedošlo ani k uzmiereniu medzi Ľ. Mičátkom a I. B. Štefánikom. Po týchto udalostiach sa I. B. Štefánik stiahol z politiky⁷⁴ a Mičátkov postoj komentoval slovami: „Kto chce byť vodcom národa, nech berie na seba aj zodpovednosť.“⁷⁵

Politické dianie medzi Slovákami v Kráľovstve SHS zaznamenali okrajovo aj srbské noviny. Dialo sa tak vtedy, keď chceli zdiskreditovať slovenských politických oponentov. Napríklad orgán demokratickej strany *Sloboda* širil správy, že poslanec I. B. Štefánik je spojený s petrovskými novinami *Národná jednota*, ktorá mu vraj poskytovala podporu. I. B. Štefánik toto tvrdenie v článku v *Národnej jednote* poprel a tvrdil, že nie je v spojení s *Národnou jednotou*. Poukázal na nedobry vplyv Mičátkovej politiky, ktorý tvrdil, „že sa Slováci nemôžu dať použiť ako nástroj v boji proti bratovi, že sa nesmú pripojiť ani k tej, ani k onej politickej strane a teraz dáva radu Slovákom spojiť sa s demokratickou socialistickou stranou.“ Na záver napísal, že ak si SNS chce zahatať cestu spolupráce s inými politickými stranami, čím myslel radikálnu stranu, nech za to nesie aj zodpovednosť.⁷⁶ Spojenectvo *Národnej jednoty* s I. B. Štefánikom poprelo aj vydavateľstvo *Národnej jednoty*.⁷⁷ *Národná jednota* sa snažila byť nestranná a obhajovala slovenské národné hnutie bez ohľadu na politickú príslušnosť Slovákov.

Politické aktivity Slovákov v Kráľovstve SHS sledovali aj v Československu a písali o nich v časopise *Naše zahraničí*, ktorý vydávala Národní rada československá v Prahe, zaoberajúca sa slovenskou a českou menšinou v zahraničí. Informácie, ktoré podávali jednotlivé články, boli niekedy skreslené alebo už nezodpovedali skutočnosti, keďže jednotlivé čísla vychádzali niekoľko týždňov alebo mesiacov po tom, ako boli napísané, dodané redakcii a vytlačené. Napríklad Ivan Grúnik, syn riaditeľa Petrovskej sporiteľne a podpredsedu SNS v Kráľovstve SHS Jána Grúnika, písal: „Už dvakrát bolo národné zhromaždenie v Petrovci, kde zišlo sa tisíce Slovákov a ustálilo si jednotný program.

⁷¹ Zprávy. Slovenské slávnosti v Petrovci. In *Naše zahraničí*, roč. 1, 1920, č. 4, s. 295.

⁷² LABÁTH, Andrej. *Naša politika od prevratu dodnes*, s. 30.

⁷³ -th. Kronika nášho národného života od roku 1918 – 1923. In *Národný kalendár*, roč. 5, 1924, s. 111.

⁷⁴ LABÁTH, Andrej. *Naša politika od prevratu dodnes*, s. 30.

⁷⁵ -th. Kronika nášho národného života od roku 1918 – 1923. In *Národný kalendár*, roč. 5, 1924, s. 112.

⁷⁶ ŠTEFÁNIK, I. „My a voľby“. In *Národná jednota*, roč. 1, 1920, č. 8, s. 2; Národná porada a sokolské slávnosti. In *Dolnozemskej Slovák*, roč. 14, 1919, s. 5 a č. 17-18, s. 6.

⁷⁷ Odpoveď na dopis v Slobode. In *Národná jednota*, roč. 1, 1920, č. 8, s. 3.

Petrovec má byť slovenským služnovským okresom. Do juhoslovanského národného zhromaždenia dostanú dva mandáty Slováci. Teraz zastupuje Slovákov poslanec Igor Štefánik.⁷⁸ V čase, keď toto číslo vyšlo a potom sa dostalo k čitateľom, informácie v ňom už dávno neboli aktuálne. Čo sa týka politických informácií o Slovákoch v Kráľovstve SHS, sú spoľahlivejšie noviny *Dolnozemský Slovák*, ktoré vydával L. Mičátek v Novom Sade do roku 1920, a *Národná jednota*, ktoré vydávala Kníhtlačiareň v Petrovci od roku 1920 a riadil ju Andrej Labáth.⁷⁹

Ďalšia porada SNS po slovenských národných slávnostiach sa konala 6. októbra 1920 v Novom Sade pod predsedníctvom Ludovíta Mičátka a za účasti viac ako 60 delegátov miestnych organizácií. Na porade sa zúčastnili iba predstavitelia z niektorých obcí, teda z Petrovca, Kysáča, Hložian, Selenče, Nového Sadu, Erdevíku, Starej Pazovy a Bóľoviec.⁸⁰ Nevedno, prečo sa na porade nezúčastnili žiadni Slováci z Banátu. Porada sa zaoberala predsedovým výkladom politickej situácie a tým, aké stanovisko k voľbám do ústavodarného parlamentu má zaujať slovenská menšina v Kráľovstve SHS. Výsledkom porady bolo konštatovanie, že vzhľadom na rozptýlenosť slovenských obcí po rôznych volebných okresoch, nie je možné, aby Slováci dosiahli taký volebný výsledok, ktorý by im zaručil aspoň jeden poslanecký mandát. Preto niektorí na porade navrhovali, aby sa Slováci spojili s niektorou „juhoslovanskou“ stranou. Najprv však SNS vyzvala juhoslovanské národné (väčšinou srbské) strany, aby zanechali zhubné stranické boje a aby spoločným postupom znemožnili úspech rôznych protinárodných živlov. Na porade sa rozhodlo, že sa zastane aj Čechov a Rusínov (nazývaných aj Rusi) v Kráľovstve SHS. SNS požadovala pre Slovákov tri kandidátske miesta, pre Čechov jedno a pre Rusínov (Rusov) tiež jedno miesto. Porada jednomyselne prijala návrh, aby predsedníctvo strany vyzvalo juhoslovanské (srbské) strany na spoločný postup.⁸¹ Čo sa týka vzájomnej spolupráce so srbskými stranami, teda s radikálnou a demokratickou stranou, tak L. Mičátek a vedenie SNS postupovalo dosť váhavo. V prípade radikálnej strany si uvedomili, že je to najsilnejšia politická strana vo Vojvodine, ale jej politika je dosť odlišná od politiky SNS. Ukázalo sa to v roku 1918 počas Veľkého národného zhromaždenia v Novom Sade a potom pri vymenovaní I. B. Štefánika za poslanca do národného predstaviteľstva. Obe strany sa odlišovali aj politickou kultúrou. Kým SNS bola formovaná stredoeurópskou (Uhorsko) politickou kultúrou, tak srbská radikálna strana bola formovaná balkánskou (Srbsko) politickou kultúrou. Aj preto Mičátek a vedenie SNS nemalo dôveru v najsilnejšiu srbskú

⁷⁸ GRÚNIK, Ivan. Dolnozemskí Slováci. In *Naše zahraničí*, roč. 1, 1920, č. 3, s. 179.

⁷⁹ Petrovčan Andrej Labáth (1886 – 1934) bol prokurista petrovskej sporiteľne, nadšenec pre slovenskú kultúru, neskôr autor niekoľkých kníh z oblasti hospodárstva, politiky a kultúry, zostavovateľ Národných kalendárov, odborník v tlačiarenskej technike. Bol zvolený za prvého správcu kníhtlačiarny v Petrovci. Tlačiarenské skúsenosti si priniesol zo Slovenska, z Ružomberka, kde sa za sadzača vyučil u známeho tlačiara Karola Salvu. Na čele petrovskej tlačiarne zotrval do svojej predčasnej smrti v roku 1934. VALENTOVIČ, Štefan a kol. *Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990)*. III. zväzok K-L, s. 329.

⁸⁰ V prameni je spomenutá aj sriemska obec Beška. Pravdepodobne ide o omyl, keďže sa tam žiadni Slováci nespomínali. Je možné, že ide o inú obec.

⁸¹ Zprávy. Porada slovenské Národní strany. In *Naše zahraničí*, roč. 1, 1920, č. 4, s. 295-296.

stranu. Na druhej strane demokratická strana, ktorá sa formovala v srbskom prostredí bývalého Rakúsko-Uhorska, bola svojou kultúrou a programom bližšia k SNS, ale nebola taká populárna medzi Srbmi vo Vojvodine ako radikálna strana. Čoskoro sa ukázalo, že demokratická strana nebola schopná poskytnúť Slovákom väčšiu podporu. Aj to bol jeden z dôvodov, prečo SNS v prvom rade požadovala, aby sa srbské strany zmierili a spolupracovali. V SNS si uvedomili, že podpora SNS pre jednu zo srbských politických strán bude znamenať odpor tej druhej strany. Očakávať od srbských politikov, že budú postupovať jednotnejšie ako v bývalom Uhorsku, bolo iluzórne.

Posledná porada SNS pred voľbami, na ktorej boli zástupcovia z Báčky, Banátu a Sriemu, sa uskutočnila 20. októbra 1920 v Novom Sade. Porada rozhodla takpovediac na poslednú chvíľu, že do volieb, ktoré sa mali uskutočniť 28. novembra 1920, pôjde SNS spoločne s demokratickou stranou. SNS navrhla aj svojich kandidátov na kandidátsku listinu demokratickej strany. V novosadskom okrese navrhli na druhé miesto advokáta Jána Petrikovicha, v somborskom okrese na prvé miesto slovenského legionára Emila Greisingera z Petrovca,⁸² v pánčevskom okrese na tretie miesto L. Mičátka a v sriemskom okrese tiež na tretie miesto evanjelického farára Adama Vereša. Poslanec I. B. Štefánik, ktorý bol na kandidáta navrhnutý na slovenských národných slávnostiach v septembri 1920 a ktorý navrhoval dohodu s radikálnou stranou, ktorá im údajne sľúbila dva mandáty, sa po schválení dohody s demokratickou stranou ocitol mimo.⁸³ Hlavní predstavitelia demokratickej strany boli Ljuba Davidovič⁸⁴ a Svetozar Pribičević. Demokratická strana nepostupovala voči SNS korektne a navrhnutých slovenských kandidátov postavila na také volebné miesta, z ktorých mohol byť len ťažko niekto z nich zvolený. Dokonca L. Mičátek vôbec nebol zaradený na kandidátsku listinu demokratickej strany. V novosadskom okrese, kde kandidoval J. Petrikovich, bol za pomoci Slovákov zvolený novosadský právnik Srb Miloš Bokšan. Podľa vzájomnej dohody sa M. Bokšan mal v prípade zvolenia a po schválení Ústavy Kráľovstva SHS vzdať svojho poslaneckého mandátu v prospech J. Petrikovicha, ale dohodu nedodrжал.⁸⁵

Pred voľbami, ktoré sa konali 28. novembra 1920, sa rozprúdila nebývalá volebná agitácia. V slovenských obciach boli aktívni aj srbskí radikáli, aj demokrati. Dobová tlač, ktorá bola nastavená negatívne voči komunistom, však vyhodnotila, že najaktívnejší boli pravdepodobne srbskí komunistickí agitátori. Rozišli sa po slovenských obciach a snažili sa získať rôznymi sľubmi, aj nereálnymi, chudobných slovenských roľníkov a poľnohospodárskych robotníkov. Okrem toho nevyberanými spôsobmi očierňovali

⁸² Emil Greisinger (1884 Radvaň – 1963 Hložany). Nepodarilo sa nám zistiť, v akom príbuzenskom vzťahu bol s obchodníkom a učiteľom Eduardom Greisingerom. Obaja sa však narodili v Radvani. Pozri evanjelická matrika Radvaň nad Hronom, Banská Bystrica. Matrika pokrstených. Dostupné online: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/1:1:KXW7-BHV>; <https://backipetrovacvesti.com/sk/milan-rastislav-stefanik-na-svadbe-v-pivnici/>.

⁸³ Zprávy. Na poradě slovenské národní strany v Novém Sadě. In *Naše zahraničí*, roč. 1, 1920, č. 4, s. 296-297.

⁸⁴ Ljubomir Davidovič (1863 – 1940). Srbský politik, zakladateľ a doživotný predseda Demokratickej strany. Dvojnásobný predseda juhoslovenskej vlády.

⁸⁵ LABÁTH, Andrej. *Naša politika od prevratu dodnes*, s. 32-33.

slovenskú inteligenciu v SNS. Hoci SNS išla do volieb v spolupráci s demokratickou stranou, ktorá nakoniec zvíťazila, SNS nemala z toho žiaden úžitok. Demokratická strana sa o Slovákov nezaujímala a ani jeden slovenský kandidát sa nestal poslancom. Miloš Bokšan vôbec neodstúpil v prospech J. Petrikovicha.⁸⁶ Celkovo dopomohli Slováci k zvoleniu piatich poslancov za demokratickú stranu: v novosadskom okrese dvom, v somborskom jednému, v zemunskom jednému a v pánčevskom tiež jednému kandidátovi demokratickej strany.⁸⁷

Na voľbách sa zúčastnilo málo ľudí. Kráľovstvo SHS malo v tom čase takmer dvanásť miliónov obyvateľov (11 934 911). Počet voličov bol 2 480 623, čo znamená, že vo voľbách sa mohla zúčastniť asi pätina obyvateľov. Voliť bolo 64,9% zapísaných voličov, čo znamená, že o zložení ústavodarného parlamentu rozhodla asi desatina obyvateľov Kráľovstva SHS. Na voľbách sa zúčastnilo 22 strán a z toho sa do parlamentu dostalo šesť politických strán.⁸⁸

Novozvolený parlament mal 419 poslancov. Zastúpené v ňom boli nasledovné strany: Demokratická strana (92 mandátov), Národná radikálna strana (91), Komunistická strana Juhoslávie (58), Chorvátska národná sedliacka strana (50), Roľnícka strana (39), Chorvátska a Slovinská ľudová strana (27), Juhoslovanská moslimská organizácia (24), Sociálnodemokratická strana (10), Chorvátska robotnícka strana (Národný klub) (7), Národná turecká organizácia (8), Chorvátske spoločenstvo (4), Republikánska strana (3), Chorvátska strana práva (2), Nestranická listina (1), Národná sociálna strana (2), Liberálna strana (1).⁸⁹ Hlavnou úlohou ústavodarného parlamentu bolo vypracovať a schváliť ústavu a s ústavou súvisiace zákony. Ústava bola schválená 28. júna 1921, podľa srbského pravoslávneho kalendára na srbský sviatok Vidovdan (sv. Vida – sv. Víta), a preto dostala pomenovanie Vidovdanská ústava. Okrem schválenia ústavy, parlament schválil ďalších 26 rôznych zákonov a potom sa 21. decembra 1921 rozišiel.⁹⁰

Slovenská národná strana a slovenská politika medzi voľbami 1920 a 1923

Okrem schvaľovania ústavy sa štátna moc zaoberala aj otázkou postavenia Komunistickej strany Juhoslávie (KSJ), ktorá sa stala treťou najsilnejšou stranou ústavodarného parlamentu Kráľovstva SHS. Najväčšiu podporu mali komunisti medzi robotníkmi, sedliakmi a niektorými vojakmi. Časté boli štrajky robotníkov, baníkov. KSJ mala vo svojom programe zrušenie kapitalizmu, nastolenie diktatúry proletariátu a moc soviets. Preto bola KSJ obvinená, že pripravovala zvrhnutie jestvujúceho štátneho poriadku a v noci z 29. na 30. decembra 1920 rozhodnutím vlády Milenka Vesnića pod názvom

⁸⁶ -th. Kronika nášho národného života od roku 1918 – 1923. In *Národný kalendár*, roč. 5, 1924, s. 112-113.

⁸⁷ MIČÁTEK, L. Slováci a voľby. In *Národná jednota*, roč. 3, 1922, č. 52, s. 1.

⁸⁸ ĐURĐEVIĆ, Miroslav. Istorijat izbora u Kraljevini SHS i Kraljevini Jugoslaviji, s. 299.

⁸⁹ MILIĆ PETROVIĆ, F. *Državni rodoslov Kraljevine Jugoslavije/SHS 1918 – 1941*. Beograd : Prosvetni pregled, 2008, s. 70-71.

⁹⁰ LABÁTH, Andrej. *Naša politika od prevratu dodnes*, s. 32-35.

Obznana (Oznámenie) bola zakázaná činnosť všetkých organizácií Komunistickej strany Juhoslávie a zastavené vydávanie komunistickej tlače. Vláda zároveň nariadila uväznenie tých, čo šíрили komunisticke myšlienky alebo rušili verejnú bezpečnosť, napríklad vyzývali na štrajk. Štátni úradníci, ktorí sympatizovali s komunistami, mali byť ihneď prepustení, študenti vysokých škôl, ktorí boli podozriví z členstva v KSJ, boli vylúčení zo štúdia. Jediným legálnym orgánom KSJ zostal poslanecký klub v ústavodarnom parlamente.⁹¹ Z právneho hľadiska nebolo rozhodnutie právoplatné, lebo ho nepodpísal kráľ, ale iba minister. Tiež nebolo publikované v úradných novinách (*Službeni list*). Oznámenie bolo rozvešané iba po uliciach.⁹² Podľa *Obznany* mala byť komunistickej aktivita zastavená iba do schválenia ústavy. Komunistickí poslanci prisahali vernosť monarchii, len aby sa mohli zúčastniť na práci ústavodarného parlamentu. Pokúsili sa presvedčiť poslancov ostatných opozičných strán, aby bol vyhlásený dekrét za protiprávny. Vzájomnej dohode bránila skutočnosť, že komunisti neprikladali veľký význam národnej a agrárnej otázke. Autonomistické strany sa obávali hrozby boľševizmu, preto komunistov nepodporili.⁹³ V konečnom dôsledku sa komunisti nezúčastnili na schvaľovaní ústavy, podobne ako ani iné, najmä chorvátske politické strany. V nasledujúcich voľbách sa nezúčastnili, nedostali sa do parlamentu a prešli do ilegality.

Komunisti boli vo voľbách do ústavodarného parlamentu úspešní v novosadskom okrese najmä v obciach, kde Slováci mali väčšinu. Najsilnejšia srbská radikálna strana mala medzi Slováckmi najmenšiu podporu. Najväčší počet hlasov získali komunisti napríklad v Hložanoch (komunisti 288, demokrati 183, radikáli 14), Kysáči (komunisti 478, demokrati 411, radikáli 286), Kulpíne (komunisti 287, demokrati 89, radikáli 228). V Petrovci skončili komunisti na druhom mieste (demokrati 743, komunisti 667, radikáli 15). V ostatných obciach novosadského okresu s veľkou prevahou volili Srbi radikálnu stranu. V somborskom okrese už komunisti neboli takí úspešní. V zmiešanej evanjelicko-katolíckej obci Selenča s veľkou prevahou Slováci volili demokratov (komunisti 15, demokrati 301, radikáli 8). V Pivnici volili Slováci viac ako komunistov iné strany (komunisti 23, demokrati 178, radikáli 324, socialisti 400).⁹⁴ To, že takmer polovica Slovákov (hlavne nemajetných) volila komunistov, a to najmä v Báčke, spôsobilo, že si Srbi o Slováckoch vytvorili nepriaznivý postoj. Srbské noviny *Zastava a Balkan* napádali Slováckov. Keď Slováci išli na úrad s nejakou prosbou, boli často odbití: „Vy ste komunisti a nepriatelia štátu.“⁹⁵ Príčin, prečo Slováci volili komunistov, bolo viacero. Prvá príčina bola, že väčšina roľníckych robotníkov bola v zlom hospodárskom postavení a cítili sa ukrivdení začínajúcou nespravodlivo uskutočňovanou pozemkovou reformou. Štátne úrady uprednostňovali prisťahovaných Srbov zo starého Srbska a prideľovali im viac pôdy ako domácim Slováckom. Druhou príčinou bola zlá organizácia SNS. Vedúci

⁹¹ ŠESTÁK, Miroslav. *Dějiny Jihoslovanských zemí*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1998, s. 399.

⁹² *Obznana*. In Vikipedija Slobodná enciklopedija. Dostupné online: <http://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D0%B1%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D0%B0>.

⁹³ PIRJEVEC, Jože. *Jugoslávie 1918 – 1992*, s. 24.

⁹⁴ Prepadli sme. In *Národná jednota*, roč. 1, 1920, č. 42, s. 1.

⁹⁵ -th. Kronika nášho národného života od roku 1918 – 1923. In *Národný kalendár*, roč. 5, 1924, s. 112-113.

predstavitelia strany nevedeli ani kde a koľko členov strana má. S predvolebnou agitáciou začali neskoro. Väčší dôraz dávala SNS na minulosť a národné cítenie ako na hmotné a sociálne zlepšenie života chudobných Slovákov.⁹⁶

Na konci roka 1920 v *Národnej jednote* zhodnotil Ján Čajak politický život Slovákov v Kráľovstve SHS ako nie veľmi dobrý. Podľa neho boli Slováci politicky neorganizovaní a ustavičné sváre, ktoré panovali medzi Slovákmí, hatili alebo znemožňovali intenzívnejšiu prácu. Najväčšia bieda bola v samom ľude, „ktorý považoval za ťažko prístupný, nedôverčivý a čo je najhoršie ľahkoverný“. Slováci uveril každému „závratníkovi“ a nemali národné, štátne a občianske povedomie. Na záver uviedol, že je potrebné urobiť oveľa viac pre národný život Slovákov. Ak by sa to podarilo, tak by sa neúspechy, ktoré postihli Slovákov v roku 1920, ukázali ako prechodné a v budúcnosti by Slovákov čakali úspechy.⁹⁷

V dňoch 4. – 5. septembra 1921 sa na tretích Slovenských národných slávnostiach v Petrovci konala porada SNS. Okrem sokolských cvičení a divadelného predstavenia bolo v rámci slávností viacero prednášok. Politologickú prednášku mal J. Čajak, o vývine peňažných ústavov hovoril správca filiálky petrovskej sporiteľne v Pivnici Michal Rúžek. Prvý deň slávností sa konala „predporada“, kde dohodli program porady SNS.⁹⁸ Tá sa konala na druhý deň v školskej sieni pri slovenskom evanjelickom kostole. Poradu otvoril predseda SNS Ľ. Mičátek. Na začiatku príhovoru pripomenul smrť kráľa Petra a jeho pohreb, na ktorom sa zúčastnili aj predstavitelia Slovákov a Čechov v Kráľovstve SHS. Potom pozdravili nového kráľa Alexandra. Ďalej hovoril o komunistickom hnutí medzi Slovákmí vo Vojvodine a jeho nepriaznivom dopade na Slovákov. Spomenul prípad slovenských roľníkov, ktorým bola v rámci pozemkovej reformy pridelená pôda a potom v dôsledku toho, že viacerí Slováci volili vo voľbách komunistov, bola im pôda odobratá. Plánoval napísať list dotyčnému ministerstvu s prosbou, aby bola odobratá pôda vrátená Slovákom. Argumentoval tým, že komunizmus stratil pôdu medzi Slovákmí. SNS sa mala pričiniť o to, aby sa „všetkým pomýleným bratom [Slovákom], ktorí sa nezúčastnili v teroristickej agitácii, odobratá pôda znova prinavrátila“. Ďalej navrhol, aby v rámci pozemkovej reformy bola pridelená pôda aj slovenským legionárom z Vojvodiny, ktorí počas vojny vstúpili do československých légií. Podľa Ľ. Mičátka mali byť slovenskí legionári zrovnoprávnení so srbskými vojakmi bojujúcimi na solúnskom fronte a mali mať rovnaké výhody. Na porade sa potom hovorilo o hospodársko-finančných témach. Kultúrny pracovník Július Kubány⁹⁹ hovoril, ako prebiehali prípravy na založenie železo-oceliarskej spoločnosti v Petrovci a priebehu upisovania účastín. Ľ. Mičátek

⁹⁶ SIRÁCKY, Andrej. Slováci v Kráľovstve S. H. S. In *Naše zahraničí*, roč. 4, 1923, sv. 1, s. 4.

⁹⁷ ČAJAK, Ján. Súvaha nášho národného života z r. 1920. Politický život. In *Národná jednota*, roč. 1, 1920, č. 46, s. 2.

⁹⁸ J. Č. Slovenské slávnosti v Petrovci. In *Národná jednota*, roč. 2, 1921, č. 36, s. 1-2.

⁹⁹ Július Kubány (1875 Hložany – 1926 Petrovec). Učiteľ na ľudových školách a prvý správca petrovskeho slovenskeho gymnázia. Spoluzakladateľ petrovskej knižtlačiarne, inicioval založenie nakladateľského spolku, ktorý bol vydavateľom novín *Národná jednota*. Spoločensko-politický pracovník. Jeho sestra Adela bola vydatá za petrovskeho učiteľa a obchodníka Eduarda Greisingera. VALENTOVIČ, Štefan a kol. *Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990)*. III. zväzok K-L, s. 285.

považoval projekt železo-oceliarskej spoločnosti v Petrovci za dobrý a chcel, aby SNS tento projekt podporila. Potom sa na pretras dostala Daruvárska a Ilocká sporiteľňa. Vzhľadom na to, že v chorvátskom Daruvere a na jeho okolí žila početná česká menšina, považovali za potrebné, aby sa rozvoj daruvarskeho regiónu podporil finančnou podporou Daruvarskej sporiteľne. Zo strany Slovákov v skutočnosti išlo viac o vyjadrenie solidarity s daruvarskými Čechmi ako o finančnú podporu. Podobne chceli založiť peňažný ústav aj v sriemskom Iloku. Hlavné dôvody boli, že v mestečku Ilok okrem Chorvátov a Srbov žilo asi 1 600 Slovákov a cez Ilok prechádzal vystaňovalecký prúd Slovákov z Báčky, ktorí sa usádzali na okolí Iloku a v ostatných častiach Sriemu. Na porade sa zúčastnil aj úradník cukrovaru v chorvátskom Osijeku František Švorc, ktorý zastupoval osijeckú českú obec. Povedal, že Česi budú dávať svoje vklady do Petrovskej sporiteľne a zároveň žiadal Slovákov, aby vkladali svoje peniaze do Daruvarskej sporiteľne. Po hospodárskych témach sa porada venovala školským otázkam. Vzhľadom na to, že mnohí Slováci navštevovali srbské stredné školy ako napr. v Novom Sade, L. Mičátek spomenul, že požiadal ministerstvo „výučby“ (školstva), aby zabezpečilo učiteľov, ktorí by slovenských žiakov vyučovali slovenskému jazyku a literatúre. Ako bolo zvykom, ministerstvo sa vyjadrilo, že sa tomu nebráni, ale bude sa tým zaoberať až po schválení príslušného zákona. J. Čajak naliehal na SNS, aby sa viac zaoberala otázkou ľudových a stredných škôl a aby svojou činnosťou dopomohla k tomu, aby budúci školský zákon dopadol pre Slovákov čo najpriaznivejšie. Okrem spomenutého Františka Švorca sa na porade SNS zúčastnil aj istý Josef Zounar z Daruvaru. V príhovore porovnával Slovákov z Vojvodiny s postavením Čechov v Daruvarsku. Postavenie Slovákov vo Vojvodine bolo lepšie ako Čechov v Daruvarsku. Slováci vo Vojvodine mali svoju cirkev, evanjelické školy a tiež aj domovské právo. Česi nemali svoje české školy a tiež ani nemali domovské právo, čo znamenalo, že len 5 % Čechov v Chorvátsku mohlo voliť vo voľbách. O zakladaní a výstavbe slovenského gymnázia v Petrovci hovoril vtedajší riaditeľ gymnázia Jozef Šimek. Požadoval, aby sa našli finančné prostriedky na jeho ďalší chod. Ján Čajak bol za to, aby sa založila národná základina, z ktorej by sa financovali národné a kultúrne potreby Slovákov v Kráľovstve SHS. Základina by sa financovala z dobrovoľných a národných príspevkov. Navrhoval, aby sa pri každom kultúrnom podujatí konali finančné zbierky na národnú základinu. Istý pán Kuchárik z Laliťu navrhoval zaviesť národnú daň. Návrh založenia národnej základiny podporil aj L. Mičátek. Podľa neho by v strane mal byť národný sekretár, ktorý by bol slušne platený a venoval by sa len národnej organizačnej práci. Jeho návrh bol jednohlasne prijatý. Tým sa priebeh porady prehupol zo školsko-národnej na stranícko-organizačnú problematiku. Hložiansky notár Jozef Marčok upozorňoval, že v strane chýba stranícka disciplína, a preto je potrebné zaviesť stranícke legitimácie (preukazy). Na záver L. Mičátek konštatoval, že program strany nie je dostatočný, nevyhovuje potrebám doby a treba ho upraviť.¹⁰⁰ Aj napriek tomu sa program nemenil a zostal v platnosti až do roku 1927, keď sa uskutočnila reorganizácia strany a jej premenovanie.

¹⁰⁰ J. Č. Slovenské slávnosti v Petrovci. In *Národná jednota*, roč. 2, 1921, č. 37, s. 1-2.

Obdobie po voľbách do ústavodarného parlamentu charakterizovalo v radoch SNS sklamanie a rozčarovanie a SNS navonok nebolo aktívna. Medzi vedúcimi predstaviteľmi strany a mladou slovenskou inteligenciou bol rozpor. Vedúci predstavitelia strany boli pasívni a nesnažili sa podchytiť zápal, ktorý prejavovali niektorí mladí Slováci. To, že nie je v poriadku, aby politická strana, ktorá sa považovala za stranu Slovákov, bola v medzivolebnom období pasívna, upozorňovali najmä autori článkov v nezávislom týždenníku *Národná jednota*. Napríklad v jednom článku z roku 1921 sa píše, že už niekoľkokrát sa v *Národnej jednote* písalo o tom, ako je už zvrchovaný čas zorganizovať SNS. Nikto sa k tomu neodhodlal a doba si vyžadovala, aby každý Slovák bol organizovaný v strane, lebo sa Slováci sami hlásili za členov tej alebo onej strany. Ak by sa konali voľby, tak by strana skončila s rovnakým neúspechom ako predtým. Potom by sa vodcovia strany nemohli vyhovárať na ľudí. Za prípadný nový neúspech strany sú vinní jej vodcovia. Je potrebné zvolať poradu, na ktorej by sa dohodlo na zvolaní zhromaždenia, ktoré by rozhodlo o tom, s ktorou srbskou politickou stranou by sa malo vo voľbách spolupracovať alebo či ísť samostatne.¹⁰¹

Ďalší nedostatok v pôsobení Slovenskej národnej strany bol v tom, že strana akoby pôsobila na dvoch úrovniach. Na jednej úrovni bolo politické vedenie a jednotliví členovia strany, ktorí boli medzi voľbami pasívni a zaktivizovali sa iba pred voľbami. Od Slovákov vyžadovali, aby vo voľbách volili SNS, ale medzi voľbami sa o priazeň Slovákov neusilovali. Na druhej úrovni bola slovenská inteligencia a politickí nadšenci z radov Slovákov, ktorí si uvedomovali potrebu politickej reprezentácie Slovákov, ale nemali dosah na politické smerovanie SNS. Často nebolo presne vymedzené, čo je stranický záujem a čo národný záujem. Väčšinou sa to prelínalo. Funkcionári strany si mysleli, že stranický záujem je aj slovenský národný záujem a nestraníci si mysleli, že slovenský národný záujem je aj stranický. Vidno to aj v tom, že je často ťažké určiť hranicu medzi Slovenskými národnými slávnosťami a poradou SNS. Bolo bežné, že sa tzv. Národné porady (zhromaždenia) na Slovenských národných slávnostiach stotožňovali s poradami SNS.

Potrebu lepšieho organizovania SNS si uvedomoval aj Ján Čajak, keď navrhoval založiť národnú základinu. Argumentoval tým, že nemožno ustavične požadovať od jednotlivcov, aby len oni obetovali čas, námahu a peniaze v záujme všeobecného dobra a rôznych potrieb, ako boli deputácie, porady a podobne. Podľa neho by sa na nákladoch v prospech národa mal podieľať celý národ. Veď národné záležitosti sa netýkali iba politických vecí, ale aj hospodárskeho a vzdelanostného rozvoja a slušného zastupovania slovenského národa. Ďalším problémom strany bola jej nedostatočná organizácia. Politická činnosť nebola sústredená a „celistvá“, ale „viac-menej náladová a chvíľková“, a teda nedostatočná. Väčšina členov strany nebola aktívna a tí, čo sa o to pokúšali, nestačili na to, mali osobné starosti a problémy a robili to vo voľnom čase. Najlepšie by to robil

¹⁰¹ MRÁZ, Ondrej. Organizujme národnú stranu. In *Národná jednota*, roč. 2, 1921, č. 49, s. 2.

jeden platený úradník, prípadne tajomník. Mohol by navštevovať slovenské obce, politicky pôsobiť na ľudí a politicky organizovať Slovákov v Kráľovstve SHS.¹⁰²

V medzivolebnom období sa aktivita SNS väčšinou stotožňovala s činnosťou jej predsedu L. Mičátka. Keď to bolo potrebné, vystupoval v určitých politických záležitostiach. Napríklad keď banátski Slováci v Kovačici, Padíne a Vojlovici predniesli svoje požiadavky v novinách *Banatski glasnik*, za čo boli obvinení zo separatizmu. Obvinenie vyšlo pravdepodobne z radov demokratickej strany. Slováci v Kovačici sa údajne snažili, s pomocou radikálov, presadiť svojho okresného slúžneho a vraj obmedzovali pohyb ľudí a prehánali nepohodlných Slovákov. Banátski Slováci tiež požadovali oddelenie slovenských evanjelických cirkevných zborov od ostatných evanjelikov v Banáte a vlastných slovenských školských dozorcov, ktorí by mali byť platení zo štátnych peňazí. Niektorí Srbi to vnímali tak, že Slováci chceli byť malým štátom vo veľkom štáte. Vtedy sa banátskych Slovákov v novinách *Jedinstvo* zastal L. Mičátek. Obhajoval v nich národnú jednotu Slovákov, SNS a požiadavku Slovákov, aby bol kovačický okresný slúžny Imrich Žiroš (Zsíros) zbavený úradu. Ten sa pred prvou svetovou vojnou, v rokoch 1907 – 1908, angažoval v Kovačickom procese v neprospech Slovákov.¹⁰³ Namiesto neho mal byť dosadený slovenský advokát Ján Bulík. Banátskym Slovákom síce zazlieval, že sa dožadovali samostatnej slovenskej evanjelickej cirkvi, ale to nepovažoval za separatizmus voči štátu.¹⁰⁴

Pretože SNS nemala pevnú organizačnú štruktúru a medzi voľbami nevystupovala aktívne, v *Národnej jednote* sa objavil článok, v ktorom sa písalo o potrebe hovoriť o budúcich voľbách do parlamentu, aby aj obyčajní ľudia spoznali mienku slovenských politických vodcov. Nepovažoval za dobré, aby sa čakalo až do volieb a až pred voľbami by strana prezentovala svoj politický program. Na to, aby ľudia spoznali politické postoje strany, potrebovali viac času. Článok odporúčal SNS, aby spolupracovala s takou srbskou politickou stranou, ktorá mala perspektívu dostať sa do vlády a nie spolupracovať so stranou, ktorá skončí v opozícii. Pre Slovákov by bolo najlepšie, aby sa Slováci zjednotili okolo jednej politickej strany, ktorá by reprezentovala záujmy slovenského národa ako celku. Bolo by to lepšie, ako keby Slováci volili viacero strán. Aj vládne srbské strany by sa ľahšie mohli spoľahnúť na jednu slovenskú stranu ako na viacero slovenských politických strán. Ak by bola Slovenská národná strana dobre zorganizovaná so všeobecnou podporou Slovákov, potom by ju brali vážne aj ostatné strany. V opačnom prípade to považovali za slabosť slovenskej politiky.¹⁰⁵ Politická realita bola taká, že srbským

¹⁰² Č. Národný fond. In *Národná jednota*, roč. 2, 1921, č. 50, s. 1.

¹⁰³ Kovačický proces v rokoch 1907 – 1908 bol prvým oficiálnym vystúpením dolnozemskej Slovákov na obranu svojich národnostných práv. Slovenskí evanjelici žijúci v Kovačici spolu so svojím farárom Jánom Čaplovičom nechceli dovoliť 16-člennej skupine maďarónov, aby sa v slovenskom chráme konali služby Božie v maďarskom jazyku. Ich vzbura bola potlačená maďarskými ozbrojencami a pokračovala tzv. kovačickým procesom, v ktorom bolo súdených 97 cirkevníkov; z nich 35 potrestali väzením aj peňažnou pokutou. Kovačického farára Jána Čaploviča cirkevný súd suspendoval a do svojho úradu sa mohol vrátiť vďaka účinnej obhajobe slovenskými advokátmi až v roku 1909. TKÁČ, Ján. Národno-politické hnutie Slovákov na Dolnej zemi. In *Slováci v zahraničí* 28. Martin : Matica slovenská, 2011, s. 19-37.

¹⁰⁴ MIČÁTEK, Eudovít. Slováci v dolnom Banáte. In *Národná jednota*, roč. 3, 1922, č. 3, s. 1-2.

¹⁰⁵ S. M. Organizujeme sa. In *Národná jednota*, roč. 3, 1922, č. 4, s. 1.

stranám vyhovovala politická rozdrobenosť Slovákov. Stačilo im, keď získali ich podporu vo voľbách. Slovákom nemuseli nič sľubovať a ak aj niečo sľúbili, nemuseli to splniť.

Pod vplyvom nejasnej politickej situácie zvolal predseda miestnej organizácie SNS v Petrovci Ján Grúnik užšiu poradu na 21. januára 1922. Miestnosť v dedinskom hostinci, kde sa konala porada, bola plná. Cieľom porady nebolo radiť sa o tom, o čom sa budú radiť v budúcnosti, ako to bývalo zvykom v minulosti, ale aby si vymenili názory, ako pokračovať ďalej. Tajomník Pavel Kukučka kritizoval dovtedajšiu ľahostajnosť strany. Navrhol zriadiť komisiu, ktorá by prepracovala program strany a predložila ho na schválenie valnému zhromaždeniu SNS v Petrovci. Výsledkom porady bolo uznesenie, ktoré môžeme zhrnúť do nasledovných bodov:

a) Intenzívna agitácia v Petrovci a po zistení počtu členov pripraviť valné zhromaždenie strany v Petrovci.

b) Zvolať valné zhromaždenie do dvoch týždňov.

c) Program strany mala prepracovať zvolená komisia zložená z členov: P. Kukučka, J. Čajak, S. Leitmann, M. Labáth, P. Myjavec, M. Križan, S. Štarke a istý Mandáč.

d) Predložiť prepracovaný program na schválenie centrálnemu výboru strany.¹⁰⁶

Podľa úvahy v *Národnej jednote* sa Slováci v Petrovci prikláňali k spolupráci s radikálnou stranou a Slováci v Padine k spolupráci s demokratickou stranou. Najvhodnejšia spolupráca bola práve s týmito dvomi stranami, lebo to boli najsilnejšie strany vo Vojvodine a mali najväčší vplyv na vládnu politiku v Kráľovstve SHS. Spolupráca so Socialistickou stranou Juhoslávie nebola pre Slovákov výhodná, lebo nemala veľkú podporu v prevažne poľnohospodárskej krajine, akou bola Juhoslávia. Komunistická strana bola zakázaná. Spolupráca s Chorvátskou sedliackou stranou nemala zmysel, lebo Slováci v Bácske a Banáte „nežili medzi Chorvátmi, ale medzi Srbmi“. Niektorí Slováci boli stúpenkami SNS, niektorí radikálnej strany a ďalší demokratickej strany. Slováci neboli jednotní a boli politicky rozdelení, a preto si ich ostatné strany nevážili. V oveľa lepšom postavení boli vojvodinskí Nemci, ktorí spolu s Maďarmi už mohli voliť v nasledujúcich voľbách. Vojvodinskí Nemci boli na rozdiel od Slovákov jednotnejší a väčšinou podporovali vlastnú Nemeckú stranu. Nemci si stáli za svojím, a preto s nimi vyjednávali aj demokrati, aj radikáli. V ich prospech hralo aj to, že ich vo Vojvodine bolo niekoľkonásobne viac ako Slovákov. Autor úvahy odporúčal, aby sa Slováci zjednotili okolo SNS, lebo „Slovenská národná strana najlepšie pozná, čo môže k prospechu slúžiť nie len nás všetkých tu žijúcich slovenských sedliakov a robotníkov, čo potrebujú tak naše obce, ako aj naše cirkvi ku svojmu zdarnému rozvoju, ale pozná aj, čo slúži k prospechu a zveľadovaniu celého nášho štátu a ktorý v úcte bude mať aj tie údy nášho tunajšieho slovenského národa, ktorí sa odhodlajú k spolupráci či s demokratickou, či s radikálnou stranou, – ak len nie so sebeckým záujmom, ale mať pred očami v prvom rade a vždy záujem všetkých a záujem celého štátu“.¹⁰⁷

¹⁰⁶ Kroky ku skutkom. In *Národná jednota*, roč. 3, 1922, č. 4, s. 1.

¹⁰⁷ R. Petrovec – Padina... In *Národná jednota*, roč. 3, 1922, č. 6, s. 1-2, č. 7, s. 1.

Účasť Slovenskej národnej strany v druhých voľbách 18. marca 1923

Koncom roka 1922 bol pre neustále vládne krízy rozpustený parlament Kráľovstva SHS, ktorý mal pôvodne skončiť 29. júna 1923. Voľby boli vypísané na 18. marca 1923.¹⁰⁸ Voľby sa mali konať podľa nového volebného zákona, ktorý bol schválený 27. júna 1922. Nový zákon priniesol niekoľko zmien do volieb. Kým na predošlých voľbách boli volebné okresy zorganizované tak, aby jedného poslanca volilo 30 000 ľudí, tak podľa nového zákona to bolo 40 000 ľudí. Týmto spôsobom sa počet zvolených poslancov znížil zo 419 na 313. Zákon tiež zrušil povinnosť tzv. kvalifikovaného poslanca a zvýšil pasívne volebné právo z 25 na 30 rokov. Najväčšiu zmenu zákon priniesol do spôsobu prerozdeľovania poslaneckých mandátov. Namiesto prerozdeľovania mandátov podľa volebného kvocientu sa mandáty prerozdeľovali kombinovaným spôsobom. Takže boli prípady, keď sa mandáty prideliťovali podľa väčšinového systému vo volebných jednotkách, kde sa volil jeden kandidát, podľa volebného kvocientu, kde bola potvrdená jedna volebná listina (proporcionálny pre všetky strany), a podľa D'Hondtovej metódy, keď vo volebnej jednotke bolo viacero volebných listín (disproporčný, ktorý uprednostňoval väčšie strany). Jedna zo základných charakteristík tohto zákona bolo vyradenie tých volebných listín, ktoré nedosiahli volebný kvocient. Týmto spôsobom boli uprednostnené veľké strany pred malými. Podľa tohto zákona sa uskutočnili všetky nasledovné voľby v Kráľovstve SHS.¹⁰⁹ Podľa Vidovdanskej ústavy boli voľby všeobecné, rovné a tajné. Právo voliť mali muži od 21 rokov života. Voliť nemohli dôstojníci v armáde, právoplatne odsúdené osoby, osoby, na ktorých majetok bol uvalený konkurz, a osoby pod poručníctvom. Ústava dávala možnosť volebného práva žien, ktoré mal upraviť zákon.¹¹⁰ To sa však neuskutočnilo.¹¹¹ Štátny výbor určil, že v novosadskom okrese sa bude voliť šesť kandidátov, v somborskom (s Baraňou) sedem, v subotickom šesť, vo veľkobečkereckom sedem a v pánčevskom (s Belou Crkvou) osem poslancov. Nový volebný zákon ešte viac obmedzil šance slovenských kandidátov dostať sa do parlamentu. V žiadnom okrese nemali Slováci toľko hlasov, aby zvolili slovenského kandidáta, respektíve kandidáta SNS. Najväčší počet Slovákov žil v novosadskom volebnom okrese, asi 21 000 Slovákov, ale aby zvolili slovenského kandidáta, všetci Slováci by museli hlasovať jednotne.¹¹²

Vedenie SNS sa dalo do pohybu a postupne sa vo viacerých obciach zorganizovali agitačné zhromaždenia s cieľom presvedčiť Slovákov, aby volili SNS. Prvé zhromaždenie sa konalo 19. novembra 1922 v Kysáči. Zhromaždenie otvoril kysácky evanjelický farár P. Turčan. O všeobecnej politickej situácii v prejave hovoril predseda strany Ľ. Mičátek. Redaktor *Národnej jednoty* Stanislav Leitmann vyzdvihoval potrebu organizovania, zdôrazňujúc, že „Slovák má byť v prvom rade Slovákom a len potom radikálom, politikom, atď., aby sa niečo docielilo“. Na záver zhromaždenia prijalo kysácke zhromaždenie

¹⁰⁸ MIČÁTEK, Ľ. Slováci a voľby. In *Národná jednota*, roč. 3, 1922, č. 52, s. 1.

¹⁰⁹ ĐURĐEVIĆ, Miroslav. Istorijat izbora u Kraljevini SHS i Kraljevini Jugoslaviji, s. 301.

¹¹⁰ *Ustav Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, Odeljak VII. Narodna Skupština, Član 69-71*. Beograd : Ustavotvorna skupština Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, 28. juna 1921, s. 11-12.

¹¹¹ MILIĆ PETROVIĆ, F. *Državni rodoslov Kraljevine Jugoslavije/SHS 1918 – 1941*, s. 69.

¹¹² MIČÁTEK, Ľ. Slováci a voľby. In *Národná jednota*, roč. 3, 1922, č. 52, s. 1.

rezolúciu, v ktorej vyzývali Slovákov, aby podporovali rozvoj Kráľovstva SHS, zdôrazňujúc, že žijú v slovanskom štáte. Od štátu požadovali rovnoprávne zaobchádzanie so Slovákami v štátnej správe, v kultúrnej oblasti (cirkev a školstvo) a pri uskutočňovaní pozemkovej reformy, aby sa dodržiavala Vidovdanská ústava.¹¹³

Následne sa 27. novembra 1922 konala konferencia SNS v Petrovci, na ktorej miestny predseda J. Grúnik, správca miestnych škôl J. Kubány, redaktor S. Leitmann a podnikateľ P. Kukučka vyzvali prítomných, aby sa zmobilizovali a „ešte pred 12. [hodinou] zobudili“. Na druhý deň 28. novembra bolo podobné zhromaždenie v Kulpíne. Zhromaždenie otvoril miestny predseda, ktorý vyzýval Slovákov, aby sa zjednotili. O všeobecnej politickej situácii hovoril predseda strany Ľ. Mičátek a o potrebe organizácie S. Leitmann.¹¹⁴ Na zhromaždení zvolili predsedu, podpredsedu, zapisovateľa a výbor strany. Zhromaždení sa tiež zaoberali nepriaznivou situáciou Slovákov v Kulpíne. Hoci Slováci v obci tvorili takmer dve tretiny obyvateľov, v obecnom výbore (zastupiteľstve) mali Slováci len štvrtinu, kým Srbi mali tri štvrtiny. Podobne aj richtár a obecný pokladník boli Srbi, hoci v minulosti, už päťdesiat rokov, bolo zvykom, že ak jeden bol Srb, druhý bol Slováč.¹¹⁵ Zhromaždenie na záver zvolilo obecný výbor strany a rozdelilo úlohy. V ten istý deň sa konalo podobné zhromaždenie aj v Hložanoch. Prejavý mali E. Greisinger, Ľ. Mičátek a S. Leitmann. Podobne ako zhromaždenie v Kulpíne, aj zhromaždenie v Hložanoch si zvolilo stranický výbor a rozdelilo úlohy. Na oboch zhromaždeniach prijali kysáčsku rezolúciu z 19. novembra 1922. Zhromaždenie SNS, ktoré sa konalo 26. novembra 1922 v meste Nový Sad, tiež prijalo kysáčsku rezolúciu. Podobné stranické zhromaždenia boli naplánované aj v ďalších slovenských obciach.¹¹⁶

Na prelome rokov 1922/1923 boli predvolebné „kortešačky“ v plnom prúde. 29. decembra 1922 v *Národnej jednote* predseda strany Ľ. Mičátek vyzval obecné organizácie SNS, aby organizovali ľudové zhromaždenia a v tých obciach, kde nie sú stranické organizácie, aby sa zorganizovali, aby mali prehľad o tom, s koľkými hlasmi môžu počítať. Tiež vyzval miestne organizácie strany, aby informovali potenciálnych voličov o svojich akciách a aby všetci Slováci postupovali jednotne.¹¹⁷

Prihlasovanie za členov SNS sa konalo aj v mestečku Palánka, kde tiež vytvorili výbor SNS. Palánsky výbor strany vyzval Slovákov z Číby (väčšinu tam mali Nemci) a Silbaša (srbsko-slovenská obec), aby volili SNS. Počítali, že v palánskom okrese je približne 450 – 500 slovenských voličov a ak by boli jednotní, tak by svojimi hlasmi zaväzili. Okrem Slovákov v Báčke sa začali aktivizovať aj Slováci v niektorých obciach v Srieme. 27. decembra 1922 bol založený miestny výbor SNS v Bóľovciach. Do strany vstúpilo 175 ľudí a dúfali, že by ich nakoniec mohlo byť 290. Podobne očakávali, že aj

¹¹³ Ľudové zhromaždenie v Kysáci. In *Národná jednota*, roč. 3, 1922, č. 47, s. 2-3.

¹¹⁴ Z činnosti Národnej Strany. In *Národná jednota*, roč. 4, 1923, č. 1, s. 1.

¹¹⁵ M. C. Dopisy. Kulpín. In *Národná jednota*, roč. 4, 1923, č. 2, s. 2.

¹¹⁶ Z činnosti Národnej Strany. In *Národná jednota*, roč. 4, 1923, č. 1, s. 1.

¹¹⁷ MIČÁTEK, Ľ. Slováci a voľby. In *Národná jednota*, roč. 3, 1922, č. 52, s. 1.

málopočetní Slováci v Ašanji a Dobanovciach vstúpia do SNS.¹¹⁸ V Erdevíku, kde sa uskutočnila porada SNS 30. decembra 1922, si za predsedu strany zvolili Juraja Struhára, za pokladníka istého Krásnika, za pokladníka istého Jašu. V najväčšej slovenskej obci v Srieme v Starej Pazove boli Slováci znechutení a pesimistickí. Aj napriek tomu, že tam SNS nevyvíjala aktivitu, dúfali, že dostane aspoň tisíc hlasov. Vzhľadom na to, že v samej Starej Pazove žilo niekoľko tisíc Slovákov, to bolo málo. Zvyšní Slováci v Starej Pazove v minulých voľbách volili väčšinou iné politické strany. Na rozdiel od Báčky v Srieme nebol slovenský národno-politický pohyb taký čulý. Situácia v Srieme bola pre zvolenie slovenského kandidáta ešte zložitejšia ako v Báčke. V Srieme malo byť zvolených 13 poslancov. Na to, aby bol niekto zvolený, potreboval získať aspoň 4 500 až 5 000 hlasov. Ak by boli Slováci jednotní, mohla by SNS získať 3 000 hlasov, čo bolo na zvolenie slovenského kandidáta málo. V Srieme boli Slováci roztrieštenejší ako napríklad v Báčke. Niektorí Slováci vstupovali do radikálnej alebo do demokratickej strany a mnohí aj do Chorvátskej národnej sedliackej strany. V ešte menšej miere boli národným pohybom pred voľbami zasiahnutí Slováci v mestečku Ilok.¹¹⁹ Slováci v Srieme nemali politické skúsenosti národného zápasu, ktoré nadobudli Slováci v Báčke už v priebehu 19. a na začiatku 20. storočia. S výnimkou Starej Pazovy väčšina Slovákov prišla do Sriemu v druhej polovici devätnásteho a na začiatku dvadsiateho storočia. Pred prvou svetovou vojnou bol Srieň súčasťou Chorvátska, ktoré bolo osobitnou administratívnou jednotkou v rámci Uhorska. Maďarizácia v Srieme nebola taká silná ako v Báčke a Banáte a nepôsobila tam Slovenská národná strana s centrom v Martine.

Pod vedením SNS sa ľudové zhromaždenia konali aj v banátskych obciach. Dňa 30. decembra 1922 bolo zhromaždenie v Kovačici, ktorému predsedal právnik Ján Bulík. Na zhromaždení, kde bolo okolo dvesto ľudí, J. Bulík povedal, že Slováci sú v prvom rade Slováci a nie demokrati alebo radikáli. O tom, s ktorou srbskou stranou budú Slováci spolupracovať počas volieb, mala podľa J. Bulíka rozhodnúť celonárodná porada SNS 2. februára 1923 v Novom Sade. Slováci mali spolupracovať so srbskými stranami prostredníctvom SNS. Po obede prišiel na zhromaždenie do Kovačice aj predseda strany L. Mičátek. Predpokladaný počet voličov SNS v Kovačici odhadli na 1 250 ľudí. Na druhý deň 31. decembra sa konalo zhromaždenie v susednej slovenskej obci Padina. Za predsedu bol zvolený roľník Ján Kotváš, za „miestopredsedu“ richtár Ján Slovák, za podpredsedov účtovník Ján Tordaji, potom bankový účtovník Ján Slovka a roľník Ján Petrovich, za tajomníka evanjelický farár Gustáv Kolbušický a zvolili aj sedemdesiat členov výboru.¹²⁰ Dňa 10. januára 1923 sa v Slovenskom Aradáči konalo ľudové zhromaždenie, na ktorom založili miestnu organizáciu SNS. Organizátormi zhromaždenia boli miestny evanjelický farár Samuel Širka, kovačický právnik Ján Bulík a veľkobečkerecký evanjelický farár Ľudevít Jurányi. Zhromaždenie zvolilo predsedníctvo strany a 38-členný výbor, ktorého

¹¹⁸ Národný pohyb. In *Národná jednota*, roč. 4, 1923, č. 2, s. 1. Slovákov v Ašanji a Dobanovciach bolo veľmi málo.

¹¹⁹ Národný pohyb. In *Národná jednota*, roč. 4, 1922, č. 2, s. 1. Ilok je mestečko v západnom Srieme pri rieke Dunaj. Z druhej strany sa nachádza mesto Báčska Palánka. V súčasnosti je Ilok v Chorvátsku.

¹²⁰ Z Banátu. Rezolúcia ľudového zhromaždenia v Kovačici. In *Národná jednota*, roč. 4, 1923, č. 1, s. 2-3.

hlavnou úlohou malo byť presvedčať ľudí pred voľbami a počas volieb, aby volili SNS. Boli presvedčení, že len zvolený slovenský poslanec môže zastupovať Slovákov.¹²¹

Mesiac pred voľbami sa 2. februára 1923 v Novom Sade konalo zhromaždenie SNS,¹²² na ktorom predseda L. Mičátek referoval o politickej situácii, o nespoľahlivosti demokratov a hľadanií novej politickej orientácie. Ešte pred konaním zhromaždenia preto rokoval aj s ministrom za radikálnu stranu Slavkom Mileticom, ktorému predložil požiadavky SNS. Radikáli to využili vo svoj prospech a ešte predtým, ako by sa dohodli, 12. januára zorganizovali v Petrovci predvolebné zhromaždenie, ktoré spôsobilo nevôľu v radoch SNS. Okrem toho novosadskí radikáli požadovali od Slovákov, aby najprv vstúpili do radikálnej strany a potom by mohli počítať s prideleným mandátom. Podľa predsedu L. Mičátka SNS nemala iné východisko, ako ísť do volieb so Stojanom Protićom.¹²³ Bol to odštiepený politik radikálnej strany. Na rozdiel od vodcu radikálov Nikolu Pašića presadzoval zmenu Vidovdanskej ústavy. Podľa mienky niektorých vtedajších Slovákov údajne odsudzoval myšlienku o veľkom Srbsku, ktorá podľa neho škodila srbským záujmom. Chcel vraj dosiahnuť dohodu s Chorvátmi a obhajoval mocný národný štát, v ktorom by Srbi boli hostelia a nie žandári. V podstate tiež išlo o veľkosrbskú politiku. Zomrel niekoľko mesiacov po voľbách v roku 1923.¹²⁴ Novosadské zhromaždenie SNS rozhodlo na jednej strane podporovať odštiepencov S. Protića, na druhej strane tam, kde by neboli Protićovi kandidáti, tak podporiť radikálov. Vedenie SNS navrhlo na kandidátku Protićovej srbskej radikálnej strany nasledovných slovenských kandidátov: v novosadskom okrese L. Mičátka, v odžackom okrese kníhtlačiar Andreja Labátha, v palánskom okrese Martina Rumana Pivnického a v Banáte farára Samuela Širku.¹²⁵ Radikálna strana S. Protića sľúbila, že ak za poslanca bude zvolený S. Protić, ako volebný líder (*nosilac liste*) v novosadskom okrese, potom jeho mandát dostanú Slováci. Tento dosť pochybný návrh zhromaždenie SNS prijalo. Pred podaním kandidátskych listín sa Protićova strana zriekla svojho zastúpenia v odžackom a palánskom okrese, takže z volebného zápasu vypadli aj slovenskí kandidáti. Novosadské zhromaždenie SNS schválilo aj volebný program, ktorý sa týkal viacerých oblastí.

V rámci pozemkovej reformy požadovali rovnaké pridelovanie pôdy Slovákom ako Srbom. Pritom by sa mali uprednostniť chudobní roľníci a slovenskí legionári. Vo verejnej správe žiadali zaviesť samosprávu obcí a okresov, škôl a vyšších úradov a zabezpečiť uplatnenie Slovákov v úradoch. Vyučovanie na základných ľudových školách malo byť výlučne od prvého do štvrtého ročníka v materinskom jazyku a od piateho ročníka v štátnom jazyku. V okresoch, kde boli väčšinou slovenské školy, mal byť školský dozorca Slovákom alebo Srb z Vojvodiny, lebo domáci Srbi poznali miestne pomery lepšie, ako prisťahovaní srbskí úradníci zo starého Srbska. Novovzniknutému slovenskému gymnáziu v Petrovci sa mala zabezpečiť primeraná podpora a učebné pomôcky. Učiteľia, ktorí

¹²¹ VIERG, Š. Založenie Slov. Národnej strany v Slov. Aradáči. In *Národná jednota*, roč. 4, 1923, č. 2, s. 2.

¹²² -th. Kronika nášho národného života od roku 1918 – 1923. In *Národný kalendár*, roč. 5, 1924, s. 120.

¹²³ LABÁTH, Andrej. *Naša politika od prevratu dodnes*, s. 36.

¹²⁴ MILIĆ PETROVIĆ, F. *Državni rodoslov Kraljevine Jugoslavije/SHS 1918 – 1941*, s. 78.

¹²⁵ -th. Kronika nášho národného života od roku 1918 – 1923. In *Národný kalendár*, roč. 5, 1924, s. 120.

prišli ako výpomoc z Československa, mali byť oslobodení od nostrifikačných skúšok. V mestách, kde bolo viac ako dvadsať slovenských žiakov, chceli, aby sa zabezpečila výučba slovenskej literatúry. Slovenskí učitelia spevu, hudby a náboženstva sa mali školiť na vybranom učiteľskom ústave (*preparandija*). V cirkevnej oblasti požadovali vytvoriť jedno slovenské evanjelické biskupstvo v Kráľovstve SHS, zaručiť cirkevnú samosprávu, štátnu podporu pre cirkev a duchovných, vrátenie cirkevno-školských fondov, školského nehnuteľného a hnutel'ného majetku a poskytnúť náhradu za ich prenájom. Táto posledná požiadavka sa týkala školského majetku evanjelickej cirkvi v Báčke, ktorý po prvej svetovej vojne zabral štát a poštátnil cirkevné školy bez náhrady majetku. V hospodársko-sociálnej oblasti požadovali starostlivosť o chudobných, zaručenie práce a spravodlivej mzdy, poistenie v prípade úrazu a práceneschopnosti. Tiež požadovali menej sviatkov a viac pracovných dní. V Kráľovstve SHS bolo veľa sviatkov štátnych a cirkevných, ktoré boli nepracovné dni.

SNS vyvinula veľké úsilie najmä v novosadskom volebnom okrese, kde boli najväčšie vyhliadky na zvolenie „okružného“ kandidáta S. Protića, ktorý sa mal zrieknuť mandátu, ak by sa do parlamentu nedostal okresný kandidát L. Mičátek. Predvolebná kampaň sa rozprúdila na verejných zhromaždeniach aj v tlači, napríklad v novinách *Národná jednota*. Predvolebná kampaň bola veľmi ostrá a proti SNS sa postavili aj demokrati, aj radikáli. Demokrati obviňovali slovenskú inteligenciu, že spôsobila, že v posledných voľbách „slovenská chudoba“ volila komunistov. Vo svojej kampani proti SNS vo svojich novinách *Jedinstvo* publikovali, že „M. Hodža, bývalý poslanec kulpínskeho okresu, minister Kráľovstva Československa poslal list Slovákom do Petrovca, v ktorom ich žiada, aby pri nadchádzajúcich voľbách hlasovali za demokratov“. Išlo o podvrh, ktorý po voľbách v *Národnej jednote* vyvrátil podpredseda SNS J. Grúnik.¹²⁶ Na článok v *Jedinstve* reagoval aj M. Hodža a *Jedinstvo* muselo uverejniť opravu, lebo by vypukol diplomatický škandál medzi dvoma spojeneckými štátmi Malej dohody Československom a Kráľovstvom SHS. List, ktorý citovali srbské noviny, sa doteraz nenašiel.¹²⁷ Aj napriek spomenutému rozhovoru medzi radikálnym ministrom S. Mileticom a L. Mičátkom radikáli obišli vedenie SNS a ešte počas vyjednávania uskutočnili agitácie v slovenských obciach. Vo svoj prospech využili radikáli aj kandidátov na richtársku funkciu a cez nich vplývali na slovenských voličov. Okrem toho radikáli zrejme využili svoje postavenie vo vláde a verejnej správe a „preháňali“ slovenských úradníkov. V Petrovci bol svojej funkcii zbavený slovenský notár Ján Lamoš. Radikáli chceli zamedziť aj štiepenie vlastnej strany, a preto vyvinuli veľkú kampaň proti S. Protićovi a jeho odštiepencom z radikálnej strany.¹²⁸ Hoci SNS dúfala, že získa približne deväťtisíc slovenských hlasov, nakoniec Slováci odovzdali S. Protićovi 2 700 hlasov, čo nestačilo.¹²⁹ Odštiepenci S. Protića nakoniec nezískali ani jeden mandát a s nimi prehrala aj SNS.¹³⁰ Ešte horšie výsledky ako v Báčke mala SNS v Banáte a Srieme.

¹²⁶ LABÁTH, Andrej. *Naša politika od prevratu dodnes*, s. 38-40.

¹²⁷ GUBOVÁ-ČERVENÁ, Gabriela. *Slováci v Kráľovstve Srbov, Chorvátov a Slovincov*, s. 134.

¹²⁸ LABÁTH, Andrej. *Naša politika od prevratu dodnes*, s. 38-40.

¹²⁹ Bilancia voľby 18. marca 1923. In *Národná jednota*, roč. 4, 1923, č. 12, s. 1.

¹³⁰ LABÁTH, Andrej. *Naša politika od prevratu dodnes*, s. 38-40.

V nastávajúcom parlamente zasadlo 312 poslancov. Premenovaná vládna Národná radikálna strana získala 108 kresiel, Chorvátska národná sedliacka strana 70, Juhoslovanská demokratická strana 51, Slovinská ľudová strana spolu s Chorvátskou ľudovou stranou 24, Juhoslovanská moslimská organizácia 18, Roľnícka strana spolu so Slovinskou roľníckou stranou 11, Nemecká strana dva, Chorvátske spoločenstvo dva, Čiernohorskí federalisti dva, Socialistická strana dva, Rumunská strana jeden, Srbská strana jeden.¹³¹

Slovenská národná strana po voľbách v roku 1923

Volebné porážky z rokov 1920 a 1923 podnietili vedúcich predstaviteľov SNS k zamysleniu, či pokračovať v starej politike a ísť stále od porážky k porážke, alebo hľadať nové riešenie. Z toho dôvodu sa počas Slovenských národných slávností 2. júla 1923 v Petrovci konala porada SNS. Na porade prišli k záveru, že ich požiadavky neboli rešpektované v dôsledku toho, že boli vždy prívržencami tých politických strán, ktoré boli v opozícii alebo neboli späté s Vojvodinou. Dovtedajšia politika strany nebola praktická, a preto ju bolo potrebné zmeniť. Porada vypracovala memorandum slovenských požiadaviek, týkajúce sa slovenských škôl, gymnázia, obecnej a cirkevnej správy, pozemkovej reformy a práva legionárov, ktoré chcela predniesť vláde Kráľovstva SHS.¹³² Zároveň sa porada rozhodla dosiahnuť zblíženie s radikálnou stranou. Za tým účelom vypracovali memorandum, ktoré chceli predniesť vodcovi radikálov N. Pašićovi, ktorý bol v tom čase aj predseda vlády Kráľovstva SHS. Deputácia s memorandumom bola zložená zo Slovákov zo všetkých krajov a viedol ju S. Širka, ktorý bol v tom čase evanjelický farár v Aradáči.¹³³ S. Širka vraj neskoršie vstúpil do radikálnej strany a stal sa priateľom predsedu vlády za radikálnu stranu N. Pašića.¹³⁴ Pravdepodobnejšie je, že bol iba jej spojenec, ako to v nasledovnom období urobila SNS. Ak bol priateľ N. Pašića, tak to nemalo dlhé trvanie, lebo o tri roky neskôr N. Pašić zomrel. V každom prípade to nijako neovplyvnilo politiku SNS a postavenie Slovákov v Kráľovstve SHS. Dňa 10. júla 1923 bola deputácia prijatá predsedom vlády N. Pašićom, ktorý Slovákov ubezpečil o tom, že ich považuje za bratský národ, ktorý musí mať tie isté práva ako ostatní Slovania „a to tým viac, že Slováci sú súkmeňovci štátu Československého, s ktorým naša država je a chce zostať v tom najintímnejšom priateľstve“. Ubezpečil Slovákov, ak by sa im stala nejaká krivda, alebo by niečo potrebovali, aby sa vždy s dôverou obrátili na vládu.¹³⁵ Boli to pekné slová, ktoré nič neznamenali a Slovákom nepomohli. V skutočnosti nemali všetky slovanské národy v Kráľovstve SHS rovnaké práva, napr. Chorváti, nehovoriac o Macedóncoch a Čiernohorcoch, ktorí boli považovaní za Srbov. Slováci v Kráľovstve SHS mohli čiastočne ťažiť z toho, že Kráľovstvo SHS bolo spojencom Československa v Malej dohode. Ani to väčšine Slovákom nepomáhalo, nakoľko je dlhá cesta od vlády

¹³¹ MILIĆ PETROVIĆ, F. *Državni rodoslov Kraljevine Jugoslavije/SHS 1918 – 1941*, s. 71.

¹³² -th. Klopte a bude vám otvorené. In *Národná jednota*, roč. 4, 1923, č. 29, s. 1.

¹³³ LABÁTH, Andrej. *Naša politika od prevratu dodnes*, s. 41-42.

¹³⁴ MIKLOVIC, Jaroslav. Rodina Širková. In FEKETE Samuel a kol. *Hložany 1756 – 2006*. Zborník prác pri príležitosti 250. výročia príchodu Slovákov do Hložian. Hložany : MOMS, 2006, s. 246-249.

¹³⁵ -th. Klopte a bude vám otvorené. In *Národná jednota*, roč. 4, 1923, č. 29, s. 1.

a ministerstva k praktickej obecnej politike. Tým viac to platilo pre tú dobu. Niečo sa však podarilo. Napríklad N. Pašić prisľúbil splniť slovenské požiadavky ako napr. otvorenie vyšších ročníkov petrovského gymnázia, ktorému hrozilo redukovanie na nižšie štvorročné.¹³⁶

Kvôli tomu, že rozhodnutie SNS schválené na slovenských národných slávnostiach v Petrovci nenašlo podporu u časti príslušníkov strany, ktorí ho považovali za porušenie disciplíny a tiež aj kvôli nejasnej politickej situácii v Kráľovstve SHS a postavenia SNS, bola na 11. októbra 1923 do Nového Sadu zvolaná všeobecná porada strany. Na porade bolo prítomných 62 delegátov z 18 obcí. Zhromaždení delegáti sa „jednohlasne“ uzniesli, že v budúcnosti budú spolupracovať s radikálnou stranou. Týmto uznesením mal začať nový kurz politiky SNS, ktorý mal byť reálny, praktický a od ktorého sa očakávalo, že vytiahne SNS z nepriaznivej situácie. Ale hneď sa ukázalo, že to „jednohlasné“ uznesenie bolo iba formalitou a v strane boli aj naďalej dva tábory, ktoré sa navzájom „potierali“. A preto, že vedenie „novej praktickej politiky“ zostalo v rukách tých, ktorí presadzovali dovtedajšiu starú politiku, bola tá vopred odsúdená na zánik. Radikálna strana síce prijala slovenské požiadavky, ale ich splnenie oddŕaľovala a sľubovala, že ich príjme a splní. Na porade bola otvorená aj otázka stranického časopisu. Niektorí navrhovali založiť nový časopis, ktorý by plnil záujmy strany alebo prevziať týždenník *Národná jednota*, ktorého „duch sa má od základu zmeniť a záujmom národnej strany podriaďiť“. Rozhodli sa vytvoriť komisiu, ktorá mala rokovať o prevzatí týždenníka *Národná jednota* s Kníhtlačiarňou účastinnou spoločnosťou v Petrovci. Túto úlohu mala komisia splniť do konca roka 1923. V prípade, že by rokovanie nebolo úspešné, predseda navrhol založiť fond vo výške 200 000 dinárov, z ktorého by sa financovalo vydávanie nového týždenníka. Polovicu sumy by zabezpečil predseda a zvyšok by sa zabezpečil z ľudovej zbierky.¹³⁷ V skutočnosti *Národná jednota* plnila dve funkcie. Slúžila slovenskému národu bez rozdielu a zároveň, aj keď nebola oficiálnym tlačovým orgánom SNS, tak bola jej najväčším podporovateľom. V prípade, že by sa založil nový časopis alebo by sa *Národná jednota* podriadila SNS, hrozilo by, že bude slúžiť iba úzkym záujmom jednej skupiny alebo jednotlivcom. Pravdepodobne by stratila dôveru a obľubu u ľudí. Nakoniec sa od toho upustilo a *Národná jednota* bola naďalej nezávislým periodikom.

Vláda Kráľovstva SHS, ktorá bola zostavená po voľbách v roku 1923, nemala dlhé trvanie. Radikálna strana presadzovala centralizmus, proti čomu najviac vystupovala Chorvátska republikánska sedliacka strana (HRSS) na čele so Stjepanom Radićom. V tom čase mala podporu aj Slovinskej ľudovej strany a Juhoslovanskej moslimskej organizácie.¹³⁸ Chorvátsko-srbské trenice vyústili v lete 1924 do vládnej krízy. N. Pašića podal demisiu a kráľ Alexander poveril zostavením vlády demokrata Ljubomira Davidovića. Nová vláda začala vládnuť 27. júla 1924. Okrem demokratov boli vo vláde aj Slovinská ľudová strana a Juhoslovanská moslimská organizácia. Nová vláda počítala s podporou

¹³⁶ LABÁTH, Andrej. *Naša politika od prevratu dodnes*, s. 41-43.

¹³⁷ -Z.-. Kronika nášho národného života. In *Národný kalendár na obyčajný rok 1925*, roč. 6, 1924, s. 129-130.

¹³⁸ LABÁTH, Andrej. *Naša politika od prevratu dodnes*, s. 44-47.

Chorvátskej republikánskej sedliackej strany. Zmena vlády mala dosah aj na miestnu obecnú úroveň. Už počas prvých dní svojho vládnutia boli dosadení na svoje staré miesta radikálmi povyhadzovaní notári v slovenských obciach Petrovec, Kysáč a Hložany. Nová vláda mala podporu parlamentu a trvala na dodržiavaní parlamentných zvyklostí. Vláda však čoskoro stratila podporu kráľa Alexandra. Na jeho podnet podal demisiu minister vojny generál Stefan Hadžić a vyvolal tak odstúpenie vlády Lj. Davidoviča v októbri 1924. Kráľ poveril zostavením vlády N. Pašića, ale vzhľadom na to, že vláda stratila podporu parlamentu, kráľ vypísal voľby do parlamentu na 8. februára 1925.¹³⁹

Aj keď si viacerí slovenskí dejatelia z Vojvodiny mysleli, že v novom južnoslovenskom Kráľovstve SHS to bude jednoduchšie a ľahšie ako v bývalom Uhorsku, nestalo sa tak. SNS, jej členovia a sympatizanti to nemali ľahké ani počas volieb v roku 1920 ani v roku 1923. Politická situácia v Kráľovstve SHS bola oveľa zložitejšia ako v bývalom Rakúsko-Uhorsku. Juhoslovenské (vo Vojvodine srbské) politické strany a ich vodcovia zvädzali medzi sebou nemilosrdný boj o poslanecké miesta. Jednotlivé politické strany sa obviňovali z vlastizrady, ale nezabúdali pritom vyzdvihovať svoje zásluhy. Pokladali sa za najväčších dobrodincov, skutočných vodcov národa a ochrancov jednotného štátu. Väčšina ľudí nechápala súperenie politických strán, trápili ich existenčné problémy a politika ich takmer nezaujímala. Nezainteresovaní a politicky nerozhodní ľudia im ľahko uverili a po voľbách zostali sklamaní a znechutení. Na získanie hlasov sa používali rôzne prostriedky, napríklad aj pálenka.¹⁴⁰

Volebný systém, geografické rozloženie a počet Slovákov bránil tomu, aby si Slováci zvolili svojho poslanca. Hoci vo Vojvodine bolo vyše 40 000 Slovákov, reálne ich mohlo voliť asi 10 000. Na voľbách sa zúčastnilo ešte menej Slovákov a ešte menej volilo SNS. Veľmi zle na SNS pôsobili aj útoky srbských strán radikálnej a demokratickej. Okrem nejednotnosti Slovákov spočívali ďalšie príčiny neúspechu SNS v jej zastaranej organizácii. Vedenie strany nevedelo, koľko má členov a v ktorých osadách. Medzi voľbami bola strana neaktívna a pred voľbami začala s organizovaním veľmi neskoro. Namiesto toho, aby sa zaoberali momentálnou situáciou a využili aj nespokojnosť so sociálnym postavením, tak sa odvolávali na minulosť a apelovali na národné cítenie Slovákov.¹⁴¹ Apel na národné cítenie nezaberal celkom ani v období jestvovania Rakúsko-Uhorska, lebo aj tak niektorí Slováci volili vládnu uhorskú stranu. A tí, čo v časoch Uhorska volili vládne strany, napríklad pre nejaké výhody alebo iba z pohodlnosti, v Kráľovstve SHS sa ešte ľahšie priklonili k vládnym a väčšinou srbským stranám. A obyčajní ľudia, keď videli, že aj politici SNS boli nejednotní, tak radšej nešli voliť alebo volili iné strany.

¹³⁹ ŠESTÁK, Miroslav. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1998, s. 405.

¹⁴⁰ Smutná kapitola. In *Národná jednota*, roč. 4, 1923, č. 6, s. 2-3; LABÁTH, Andrej. Jední ako druhí. In *Národná jednota*, roč. 4, 1923, č. 6, s. 3.

¹⁴¹ SIRÁCKY, Andrej. Slováci v Kráľovstve S.H.S. In *Naše zahraničí*, roč. 4, 1923, sv. 1, s. 4.

Zoznam použitých prameňov a literatúry

Dobové periodiká

Dolnozemský Slovák, 1918 – 1920

Národná jednota, 1920 – 1924

Národný kalendár, 1921 – 1924

Naše zahraničí, 1920 – 1924

Literatúra

DUGAČKI, Vlatka. „Manjinska posla“ – Političko organiziranje češke i slovačke manjine na izborima na Ustavotvornu skupštinu 1920. godine. In *Časopis za suvremenu povijest*, roč. 44, 2012, č. 2, s. 389-413. Dostupné online: <https://hrcak.srce.hr/90333>.

ĐURĐEVIĆ, Miroslav. Istorijat izbora u Kraljevini SHS i Kraljevini Jugoslaviji. In *Strani pravni život*, 2013, č. 3, s. 296-299.

GACEŠA, Nikola L. Demografske i socialne prilike u vreme prisajedinjenja Vojvodine Kraljevini Srbiji 1918 godine. In SMILJANIĆ, Mulutin a kol. *Prisajedinjenje Vojvodine Kraljevini Srbiji 1918*. Novi Sad : Muzej Vojvodine, Institut za istoriju Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, 1993, s. 50-51.

GUBOVÁ-ČERVENÁ, Gabriela. *Slováci v Kráľovstve Srbov, Chorvátov a Slovincov 1918 – 1929*. Báčsky Petrovec : Slovenské vydavateľské centrum, 2015.

KMEŤ, Ján. Pôsobenie Petrovca ako ohniska slovenskej kultúry vo Vojvodine a hlavnej základne širšej slovensko-srbskej vzájomnosti v rokoch 1850 – 1918. In BOLDOCKÝ, Samuel (ed.). *Petrovec 1749 – 1995*. Báčsky Petrovec : Zhromaždenie obce Báčsky Petrovec, 1995.

KRKLJUŠ, Ljubomirka – RAKIĆ, Lazar – JOVANKOVIČ, Samuel. *Prisajedinjenje Vojvodine Srbiji*. Novi Sad : Pokrajinski sekretarijet za informacije; Istorijski muzej Vojvodine, 1992.

LABÁTH, Andrej. *Naša politika od prevratu dodnes*. Petrovec : Kníhtlačiareň úč. spol., 1932.

MAŤOVČÍK, Augustín a kol. *Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990)*. V. zväzok R-Š. Martin : Matica slovenská, 1992.

MIKLOVIC, Jaroslav. Rodina Širková. In FEKETE Samuel a kol. *Hložany 1756 – 2006. Zborník prác pri príležitosti 25. výročia príchodu Slovákov do Hložian*. Hložany : MOMS, 2006, s. 246-249.

MILIĆ PETROVIĆ, F. *Državni rodoslov Kraljevine Jugoslavije/SHS 1918 – 1941*. Beograd : Prosvetni pregled, 2008.

ORMIS, Ján V. *Kultúrne snahy Slovákov v Juhoslávii*. Petrovec : Náklad a tlač Kníhtlačiarne úč. spol., 1935.

PALIĆ, Milenko. *Srbi u Mađarskoj – Ugarskoj do 1918*. Novi Sad : Futura publikacije, 1995.

PIRJEVEC, Jože. *Jugoslávie 1918 – 1992*. Praha : Argo, 2000.

PODHRADSKÝ ml., Ján. Ján Podhradský, ktorý zhudobnil prvú slovenskú operetu juhoslovanských Slovákov. In FEKETE, Samuel a kol. *Hložany 2 – Zborník prác*. Hložany, Miestny odbor Matice slovenskej v Hložanoch, s. 389-397.

ŠESTÁK, Miroslav. *Dějiny Jihoslovanských zemí*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1998.

TKÁČ, Ján. Národno-politické hnutie Slovákov na Dolnej zemi. In *Slováci v zahraničí* 28. Martin : Matica slovenská, 2011, s. 19-37.

Ustav Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. Beograd : Ustavotvorna skupština Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, 28. juna 1921.

VALENTOVIČ, Štefan a kol. *Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990)*. I. zväzok A-D. Martin : Matica slovenská, 1986.

VALENTOVIČ, Štefan a kol. *Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990)*. II. zväzok E-J. Martin : Matica slovenská, 1987.

VALENTOVIČ, Štefan a kol. *Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990)*. III. zväzok K-L. Martin : Matica slovenská, 1989.

VALENTOVIČ, Štefan a kol. *Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990)*. IV. zväzok M-Q. Martin : Matica slovenská, 1990.

VOZÁR, Jozef. *Augustín Ráth. Prvý slovenský rektor Univerzity Komenského*. Bratislava : VEDA, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2018.

PhDr. Ján Tkáč, PhD.
Univerzitná knižnica v Bratislave
Ventúrska 11
811 01 Bratislava, Slovakia
tkac1985@gmail.com